

TÁLTOS

KÖNYVTÁR

I D Ő S Z E R Ű K É R D É S E K

-- SZERKESZTI: KÁRPÁTI AURÉL ---

8-9. SZÁM

STEIER LAJOS:

CSEHEK ÉS TÓTOK

T Á T Á L T O S K I A D Á S A

1 9 1 9

Korvin Testvérek Budapest

AKI EZT A KÖNYVET kezébe veszi és elolvassa, ne gondolja, hogy írja ezt a nehéz kérdést ezen a néhány íven meg akarja oldani. E könyv célja nem az a divatozó megoldásgyártás, melynek reális alapja nincsen, mert nagyon jól tudom, hogy politikai kérdéseket sem könyvekkel, sem írásokkal nem lehet megoldani, csupán csak politikával és politikacsinálással kis politikai cselekedet többet ér, mint egy g'ar-a könyv és spekulatív elmélkedés. És különösen na súlyos és viharos időben, mikor az események megpróbáltató áradata zúdul reánk, mikor nincsen idő fontolgatni, hanem csak cselekedni, nem akarom azok számát növelni, kik a csillagokba bámulnak és megoldásfélüket hebegve a sok sebből vérző és szétszakított Magyarország kínjait nem látják. Ma mindenki tud megoldásokat, mindenki okoskodik és mikor szorongva körülnézünk, látjuk, hogy megoldás még nem lehet és viszont a kétségbeesettek másik szélsőséges oldala jajgatja, – többé már nincsen.

A cseh-tót kérdés a háború folytán az európai kérdések előterébe került és nemcsak a bécsi külügy-minisztérium, de még volt szerencsétlen kormányaink sem tudták és akarták ezt elhinni. És mert a volt

monarchia vezetői ilyen kábult informátlanságban éltek, ezért a kérdés nálunk sem volt aktuális. Hasztalan volt minden erőlködés; hogy e fontos kérdés felé tereljék a közfigyelmet és a politikai cselekedetek irányát, – a stereotyp és lekicsinylő kézlegyintés volt a visszhang. Ott tartunk, hogy a csehek nemcsak Felső-magyarország 18 megyéjét megszállták, hanem leereszkednek az Alföldre. A tót nemzetet magával sodorja a cseh áramlat, a nemzetközi helyzetből következő súlyos állapotunk a tót politika előtt nem emelhetne tekintélyünket, úgy hogy az a jelen időben, megtagadván nemzeti egyéniségét, múltját és nemzeti jövőjét, a cseh eredményes politika előtt hajolt meg inkább. Ennek pszichológiai okai vannak, melyek hátterében sem a múltak, sem a jelen politikai hibái nem állanak. A kis népek sajátsága, hogy az erősebbhez pártolnak és ma be kell vallanunk, hogy sem nem erősek, nem is gyengék, de földhöz sújtottak vagyunk. A tót politikusok előtt az alakuló cseh-szlovák állam tagadhatatlanul szép délibábjai lebegnek és nem veszik észre, hogy amint lelkendezve szaladnak utánuk, annál jobban távolodnak el nemzeti érvényesülésük lehetőségétől, mert az erősebb, türelmetlenebb és imperialista céloktól túlhevített cseh politika útvesztőjébe tévedtek.

A tót nemzet politikusai nemcsak a magyar politikától, de a cseh politikától is féltek és méltán. Törekvésük mindig a tót önállósági gondolat megvalósítása volt. Ez minden nemzet maximális politikai törekvése és így a tóté is. A tót nemzetnek a cseh államba való

bekebelez telese megtagadása mindazon politikai programoknak, melyeket a tótok vallottak. A tolok ezzel a lépéssel a nemzeti jövőjük negációjára helyezkedtek. A mai vezetők arra az álláspontra helyezkednek, hogy ha nem is csehek, de csehekké lesznek. Ez azonban nem megoldás, mert a tót nemzeti eszme követelni fogja éleljogát a csehektől és a csehesített tótoktól is. Ezt a kérdést nem lehet ezzel a megoldással eltemetni. Publicisztikánk ma ezt hirdeti, hogy a tót kérdéssel a csehek egy új elzászi kérdést csinálnak. A hasonlat nem találó, mert az elzászi kérdésnél sokkal súlyosabb kérdés van alakulóban. A felsőmagyarországi elszakadással a tót-ságot sújtják legérzékenyebben minden tekintetben. Ezt tudták a tót nemzetnek azelőtti vezetői és ennek a könyvnek a célja, hogy a magyar közvéleményt felvilágosítsa egy rövid összefoglalásban a kérdés lényegéről. Súlyt fektettem arra, hogy reávilágítsak arra a tartalmilag alaptalan, jelszóra, mely azt hirdeti, hogy a cseh és tót nép egységes nemzet, hogy a cseh és tót nyelv azonos, hogy a tót nyelvnek fejlettebb alakja a cseh. Bemutatom a tót véleményeket erről a kérdéstről. Érdeklődésre tarthat számot a magyarországi lengyel kérdéstről szóló fejezet is, melyben a cseh-tót, lengyel ellentétről van szó. Munkámban majdnem kizárólag a szláv (cseh, tót, lengyel) forrásokra támaszkodom.

Úgy érzem, hogy mi sok tekintetben lekéstünk, de ez nem jelentheti azt, hogy az események alakulásába belenyugodjunk, ez nem jelentheti azt, hogy mi lemondjunk. Felsőmagyarország elszakításával, a tót nemzet

csehesítésével a tót kérdés még aktuálisabb lesz, mint volt. És ha évek és évtizedek talán változatlanul fognak elsuhanni, eljön az idő, mikor maga a tót nemzet lógja ismét a kérdések homlokterébe állítani. Ezért kell nekünk ezzel a kérdéssel foglalkoznunk, dacára annak, hogy a vesztes, esetleg teljesen szétszakított fél mártírsorsára van kilátásunk és ezért irtani meg ezt a könyvet is.

Budapest, 1918 december 26.

Steier Lajos.

A kérdés rövid ismertetése.

A tótság elhelyezkedése Magyarországon területén az északnyugati részen történt. A tót etnikai terület nagyobb tömörsége ezen rész közepén van, ahol a lakosság 80-90%-a tót, de ez csak három megyére terjed, a többi területhez tartozó megyében már figyelembe veendő kisebbségek vannak, melyeknek százalékaránya 30-60%-ig változik. Ez a százalékarány még jelentősen változik, ha tekintetbe vesszük azt, hogy a statisztika a tót nyelvterületet, hibásan dolgozta fel, amennyiben az északi megyékben levő tényleges lengyel kisebbségeket, melyek Árvában, Szepesben és Sárosban tekintélyesek, lótoknak számította, hasonlóképpen a kisoroszló és tót határvonal elmosódó széles területén a kisoroszló falvak javarészt hibásan tótoknak számítja, pedig mindkét esetben ismételt kimutatták, hogy a terület lakói nem tótok. A tótok kisebb-nagyobb szigeteken laknak telepítés révén az ország déli részein is. A statisztikai adatok szerint a tót nép lélekszáma az összlakóknak 10.7%-át teszi. A tótok elhelyezkedése a magyarországi terület földrajzi egységén belül történt, vagyis a Kárpátok déli lejtőin a

Morva, Vág és Nyitra mentén húzódnak a tótoklakta területek, melyek az idők folyamán a letelepedés ideje óta csak annyiban változtak, hogy a lakosság etnikai egysége a bevándorlás, telepítés révén erősen megbomlott, úgy hogy e terület nagyon vegyes lakosságú terület, melyen a németek, magyarok, lengyelek, kisoroszk gyengébb-erősebb kisebbséget, alkotnak, sőt a terület egyes részein uralkodó többséget. Tehát csak 3 megyénél lehet tiszta tót megyéről beszélni, nem véve tekintetbe a 10-20%-os kisebbséget. A városok lakossága ezen a tiszta területen alkotja leginkább a magyar és német kisebbséget. Egy cseh-német politikus vizsgálván az alakuló cseh-tót állam viszonyait arra a végeredményre jutott, hogy az eleinte követelt 16 vármegyében maximális cseh számítási véve alapul 1,624.000 tót él, vagyis 48:8% tót és 51:2% magyar, német és kisorosz, tehát ezen a területen, hol a más nemzetiségbeliek vannak többségben, az önrendelkezési jog alapján állva a népszavazással való előntés biztosan a csehekkel való egység ellen szólna, mert a többség más nemzetiségű és a tótoknak túlnyomó többsége is csehellenes.¹⁾

A cseh követelésnek, mely Felsőmagyarország 18 megyéjét akarja annektálni, semmilyen történelmi, sem jogi, sem földrajzi alapja nincsen. A cseh államjogi program sohasem említette, hogy a tót területre történelmi alapon állva igényt tart, mert ezt történelmileg nem is tudná megokolni, hanem csakis a legutóbbi

¹⁾ L o d g m a n n : Gedanken zum böhmischen Staat. 25. l.

években magyarázzák a csehek államjogukat kétféleképpen. A cseh-német területekre vonatkozólag történelmi alapon, a tót területre nézve pedig nemzetiségi címen, holott mint a statisztikai adatok is igazolják, ez a számítás nem jogosult, még ha a tót nép azonos is volna a esetivel, amint hogy nem az. Ebből a magatartásból is kiviláglik a cseh imperialista szándék, a németekre vonatkozólag nincsen önrendelkezés, a tótokra vonatkozólag pedig csak úgy, ha a esetiekhez csatlakoznak. Már Palacky hirdette, hogy Csehországot nem lehet megbontani anélkül, hogy tönkre ne tennék. A csehok a földrajzi és gazdasági egység kérdését átértézték és megértették Csehország ügyében, azonban Magyarországra vonatkozólag nem applikálják ezt az irányelvet, pedig Magyarország is egy olyan tálformájú alakulás, melyet csak úgy lehetne megbontani, ha darabokra törnék és ezek a darabok különváltan nem érnek semmit, mert a tál cserépdarabja sem tudja az egésznek hivatását betölteni, hanem valamennyi darab együttevée alkothat csak hasznos munkát. Különösen a mostani háború alatt kifejlődött az a felfogás, hogy az állaniok földrajzi egyéniségükben is keresik életrendel telesük kifejezését. Magyarország teljesen befejezett földrajzi egyéniséget alkot úgy hegy-, mint vízrendszerével. Az északi területei éppen e vízrendszer következtében bekapcsolódnak a déli részekbe és ezen bekapcsolódás révén kialakult egy megbonthatatlan gazdasági egység a két terület között és amint kiegészítette egymást földrajzilag és gazdaságilag ez a két terület, éppen úgy ki-

segítette és kiegészítette egymást a két terület népe, a magyar és tót az idők viharain keresztül.

Ez a két nép nehéz küzdelemben közösen, vállalva védelmezte több mint ezer esztendőn keresztül ezt a területet. A tót nép mindig becsülettel vette ki részét az államfenntartás, az államvédelem nehéz munkájából és amikor az elnyomás idején invázió fenyegette az országot, a tót nép fiai mindig együtt álltak a magyarokkal a csatásokon és közösen véreztek az országért, így volt ez a tatár-, a cseh-, a török-inváziók alkalmával és sokszor máskor. Az ország szabadságtörekvései, Thököly, Rákóczi és Kossuth idejében a tótság fiaiban találtak hős katonákra. A kuruc harcoknak katonái nagyrészt tótok voltak. A tót nehezen küzdött a honi talajon, mindazonáltal szereti szülőföldjét és szereti magyar lesvérét. Benne van az évszázadok óta megerősödött érzés, hogy csakis Magyarországon belül található meg nemzeti boldogulását és ezért a tót nemzeti mozgalmiak, mint például 1848-ban, 1861-ben, 1867-ben maximális nemzeti követeléseiket az állam keretein belül kialakítandó autonómiában összegezték. A tótok felismerlek, hogy úgy nemzeti, mint gazdasági szempontokból érdekesülésük csak így lehetséges és a mostani cseh-tót egységesítés csupán elnemzetietlenedő aberrációnak tekinthető, melynek szolgálatában eleinte a tótság csak kisebbsége állt.

A lótoknak a mai területen való letelepedése és ennek időszaki megállapítása eldöntetlen és vitás kérdés. Hogy a legelső szláv réteg mikor vonta be ezt a terüle-

let, nem lehet megállapítani és az is vitás kérdés, vajjon a magyarok megjelenése idején a tótok ezt az egész területet lakták-e? Mindenesetre az bizonyos, hogy a tótság több szláv-elem összeforrasztásából keletkezet, melynek jellegzetességét azonban a legalsó szláv réteg, vagyis az eredeti tótok adták és ez a népelem egészen más eredetű, mint a cseh. Etnográfiai tekintetben is kifejezésre jutnak e különféle népelemek behatásai és legtisztábban ütődik ki az alsó tiszta réteg a középső területen, mely a tótság zömét alkotja és teljesen elüt úgy nyelvi mint etnográfiai tekintetben a csehtől. A cseh és morva az északi szlávok jellegzetességeit mutatja átítatva német behatásoktól, viszont a tót tagadhatatlanul már a déli szlávoknak túlnyomó tulajdonságaival is rendelkezik. A tót terület nemcsak az egymásra rakódott néprétegek állal vált változatossá, hanem a szomszédos etnikai területek beszivárgása által is épúgy, mint a tót területnek délfelé való ereszkedése által és éppen ezért az etnikai határvonalakon vannak kisorosz, német, lengyel, magyar és cseh-morva behatások és jellegzetességek, melyek azonban a tót irodalmi nyelv megalkotása óta háttérbe szorulnak, mert a sajtó és könyv ezeket a nyelvidiómákat nem respektálja és az iskolákban mindenütt az irodalmi tót nyelvel tanítják, mely a tiszta középtót nyelvvvel majdnem azonos.

Ami népi tulajdonságait illeti, a lói rendkívül életrelvaló, tehetséges, szorgalmas és szívós fajta, mely ezen tulajdonságainál fogva az élet legkülönbözőbb változataiban megállja helyét és Magyarország úgy szellemi,

mint politikai életének számos kitűnőséget és zsenit adott.

A tót kultúra a középkor századaiban, valamint az újkornak és legújabb kornak egészen a nemzetiségi eszme előtérbe jutásának időpontjáig, ugyanolyan mostoha sorsban részesült, mint a magyar. A tót nyelv szintén csak a pór- és az alsó néposztály nyelve volt, meri a latin nyelv volt a domináló az egész országban és ez a holt nyelv elnyomta úgy a magyar, mint a tót nyelvet, a népnek pedig nem volt szabad akarata, meri jobbágyi sorsban tengődött és mert még nem volt nemzetisége öntudatában. A tót nyelv egy szép fejlődésre alkalmas népnyelv volt, melyet később a latin nyelven kívül még egy másik idegen nyelv is kezdett veszélyeztetni, a cseh nyelv. Ugyanis a vallásreformok korában a szomszédos cseh nyelv intenzívebb módon kezdte hatását Felsőmagyarországon éreztetni. A tót nyelv, mely korántsem azonos a cseh nyelvvel, s melyről kiváló szlavisták már régen kifejtették, hogy nemcsak nem nyelvjárása a cseh nyelvnek, hanem attól elütő, azzal csak olyan rokonságban áll, mint más szláv nyelvvel, a szomszédság, közös királyok, közös seregek, cseh hadseregek Felsőmagyarországon való tartózkodása, cseh telepítések révén, mindenesetre egy bizonyos mérvű cseh befolyás alatt állott. A husziták, akik hódító szándékkal jöttek Felsőmagyarországba, úgy az egyházi, mint a közéletben nyelvüket divatossá tették. A reformáció időszaka szoros kapcsolatban áll a cseh nyelvnek a tót megyékben a luteránus énekes könyvekben és bibliák-

ban való megmaradásával. Minthogy a tót nyelvet csak vulgáris nyelvnek tekintették, mely kultúrára alkalmatlan és a tót népnek e tekintetben akkor szabad akaratát nem volt, kénytelen kellelten megmaradt egy olyan egyházi nyelve, mely teljesen idegen volt előtte, melyet nem értett és egy olyan helyzet keletkezett, hogy a tót népnek volt egy fejlődésre alkalmas szép élő nyelve és egy másik, előtte idegen tovább nem fejlődött cseh bibliai nyelv. Ez később ahhoz a nagy félreértéshez vezetett, hogy a cseh nyelvnek joga van a felsőmagyarországi területekhez és hogy a cseh nyelv ugyanaz, mint a tót nyelv. A szlavisták ezt nem tudják eldönteni, azonban a vélemények túlnyomó része amellett szól, hogy a tót nyelv nem azonos a cseh nyelvvel, sőt annak nem is nyelvjárása vagy oldalága. Mindenesetre rá kell mutatnom, hogy amikor a cseh-tót egységesítési akció a múlt évszázad utolsó évtizedeiben intenzívebb lett, a cseh-szlavisták és etnográfusok valamennyien valószerűleg politikai tendenciáktól vezettetve, következetesen amellett dolgoztak és fáradoztak, hogy ezt a nyelvkérdést a világ előtt olyan színben tüntessék fel, mintha a tót nyelv tényleg csak idiomája volna a cseh nyelvnek. A kérdésnek szlavistáink nagy fontosságot néni „Tulajdonítottak, úgy hogy az nagyrészt a cseh nyelvészek politikai célzatú terrénuma volt. Figyelemreméltó körülmény, hogy még mielőtt a csehektől való elszakadást a tótok kimondották volna, a cseh nyelvészek nagy része e kérdésben más álláspontot foglalt el. Így pl. Dobrovsky, ki azt állította, hogy önálló nyelv és nem

ócseh variáció, mint azt eleinte gondolta. Safarik pedig azt állította, hogy a cseh és vendhorvát nyelvek közötti átmenet, s hogy eredeti anyaga az ószláv nyelvhez legközelebb áll. A csehek ezen véleményeket később félretolták és bizonyos rabulisztikával azon fáradoztak, hogy a cseh- és tót-nyelv egységét bebizonyítsák. A tót kultúra vezető egyéniségei ezt a felfogást teljesen szétszakították. A múlt évszázad utolsó évtizedeiben Cambel tót nyelvész érdemes munkáiban azt igyekezett kimutatni, hogy a tót nyelv inkább délszláv nyelv, mint ószláv vagy cseh eredetű nyelv és alapos tudományossággal kimutatta a csehesítő tendenciát és azt hirdette, hogy a tót nyelvet meg kell védeni a csehesítéstől. Tanulmányozások alapján megírt tót nyelvtana legjobban igazolja a tót nyelvnek a cseh nyelvtől való tényleges különbségét. Különben erről a fontos kérdéstről részletesen a következő fejezetben.

A tót kérdés fejlődésének fázisai arról tanúskodnak, hogy a cseh aspirációk rendkívül bénítóan hatottak a tót nemzetiségi eszme tiszta kialakulására. A pozsonyi cseh-tót irány, mely az önálló tót irodalmi nyelv ellenége volt, a cseh nyelvben és protektorátusban kereste a boldogulási, Kollárt a nagy szláv áramlat ragadta el, Stur Hegelnek eszméitől lelkesítve Hurbánnal és Hodzával együtt a tiszta tót nemzetiségi öntudat megteremtői, kik a tót nyelvet irodalmi nyelvvé tették. Ez az irodalmi tót nyelv életképességének és fejlődésének bizonyágát adta, abban a tót irodalomban, mely 1842 óta Magyarországon fejlődött és melynek örökké szép

lenn ékei vannak, A cseh befolyás azonban mindig gyengíteni igyekezett az önálló tót nyelvet és tót nemzetiségi öntudatot. Azt akarta, hogy a tót nemzetiségi kérdés tagadja meg saját individualitását és abszorbeálja a cseh nemzet aspirációit és hódítási energiáját. A lói kérdést fokozatos és szívós aknamunkával cseh kérdéssé formálták át, a cél az volt, hogy a tót területet úgy kulturális mint gazdasági fegyverekkel meghódítsák és ez a cseh expansiónak legfontosabb elsőrendű feladata, mert nem más, mint hídépítés a keleti gazdasági területhez. A csehek a felsőmagyarországi területekre korántsem a testvéresülés, a rokonság révén tartanak igényt, hanem hogy a délfelé vezető vízi utat elnyerjék és földrajzi egységét e területnek a dunai határvonallal igyekeznek igazolni. A tót kérdésben az önálló és független nemzeti tendenciát teljesen aláásta a cseh befolyás, mely a tót nemzet egyéniségét a cseh terjeszkedési KMtika prédájául dobta és mindazok a tótok, kik a cseh táborban vannak, segédkeztek nyújtanak ahhoz, hogy nemzetüket meghamisított faji jelszavak révén kultúrrailag és gazdaságilag leigázzák a cseh tervek.

Ami a tót kérdés fejlődését illeti, azt röviden a következőkben foglalhatom össze, A tót nemzet, mini említettem akkor kezdett öntudatra eszmélni, mikor a nemzetiségi eszme Európaszerte előtérbe lépett. A tót nemzetnek azon tehetséges fiai, kik Németországban tanultak, megelégtették azt a fonák helyzetet, hogy nemzetük nyelve örök tétlenségre és mozdulatlanságra legyen kárhoztatva, részint a latin, részint a cseh nyelv, később a

magyar nyelv által, Ezt az ő akciójukat megelőzte a első magyarországi tót katolikus papság mozgalma, mely a cseh nyelvet a tót katolikus egyházból kiszorította és tót nyelven adta ki az énekes könyveket. Bajza Ignác pozsonyi kanonok könyvei már tót nyelvűek és a csehekkel szemben azt hirdette, hogy a tótok százados szellemi tétlenség után már végre érik el azt, amivel az ember a néma ábrázattól különbözik, hogy saját nyelvükön műveljék a tudományt és művészetet. Felhívása nem maradt eredménytelen, mert Bernolák Antal 1790-ben már kiadta tót nyelvтанát, mely azonban még nem volt egészen tiszta tót. A Bernolák-féle iskolával szemben állt a pozsonyi irányzat, melynek élén Palkovils György állt; ez az irányzat a cseh irodalomnak propagálója volt. Kollár, Safarik voltak tanítványai, de míg első tanítványai csak az általános szlá-ézés apostolai lettek, későbbi tanítványai bár cseh nyelven írtak, mindinkább a tót nemzeti öntudat voltak eltelve és Stur Lajos volt az, ki ettől a nemzeti öntudattól hajtva a cseh nyelvnek hadat üzent, kortársaival együtt ezt a nyelvet teljesen kiszorította. Stur Lajos legnagyobb és legimponálóbb alakja a tót nemzetnek. Nemzetét felrázta tespedéséből, nyelvét irodalmi nyelvvé telte, irodalmat, tót sajtót teremtett és a tót nemzetet politikailag megszervezte. Első feladatának tekintette azt, hogy a tót nyelvet közhasználatúvá tegye. Ebben Húrban József és Hodza Mihály voltak nagy munkatársai. A csehek természetesen ekkor! ébredtek a nyelvkérdés nagy fontosságának tudatára.

A cseh nyelvnek a felsőmagyarországi megyékből való kiszorítása egy természetes nemzeti fejlődési határkő volt. A tót nemzetnek joga volt és van nyelvéhez és ezt a csehek nem akarták belátni. A cseh múzeumtársaság 1846-ban egy 240 oldalas könyvben igyekezett szembeállni a tót nyelvnek önálló irodalmi nyelvvé való emelésével és Stur-t és csoportját a leghevesebb támadásokkal illette. A tót nyelvet bárdolatlan pásztornyelvnek hirdették, mely nem alkalmas a fejlődésre. Azonban nemcsak nyelvi és irodalmi, hanem politikai szempontok is kezdtek ekkor előtérbe tódulni. Ugyanis a csehek látták, hogy az önálló irodalmi nyelv miatt a felsőmagyarországi területekre már nem fognak olyan nagy befolyást gyakorolhatni mint azelőtt. A németekkel való harcban elerőtlenedett cseh kultúrának friss erőkre van szüksége és ez csakis a hamisítatlan cseh-tót szláváságból meríthetnék. Ez volt Havliceknek és Palackinak is a véleménye és azzal fenyegették a tótokat, hogy a csehek a tótok nélkül is meglesznek valahogyan, de a tótok a csehek nélkül biztos pusztulásnak néznek elébe, amely jóslat egyáltalában nem vált be, mert a tót irodalom fejlődésnek indult, a tót nyelv kialakult és a tót nemzet a múlt évszázadban nemcsak hogy megmaradt, de gazdaságilag és kultúráilag tagadhatatlan fejlődésben volt, ami a csehekkel való közösségben egyáltalában be nem következeti volna, inerte elvesztették volna nemzeti egyéniségüket, nyelvüket, kultúrájukat és gazdaságilag sem erősödtek volna, föl léve, ha a tót terület a cseh területhez csatoltatott volna. Ezt mind

látták a tótok akkori vezetői és Hurbán 1842-ben kiadta a jelszót „tótok vagyunk, tótok akarunk maradni, az Istenért ne hagyjuk el magunkat, íróink íratok számunkra is valamit, hogy tudjuk mi történik ezen a világon”. Ez legjobban jellemzi, hogy a cseh nyelv úgy akkor, mint most teljesen idegen a tót nép előtt.

Tisztán az osztrák rossz politika ravaszkodásainak tulajdoníthatni, hogy az ezen mozgalmakat követő években és az 1848-49-es években a tót nemzet nem tudta nemzeti céljait elérni, mert vagy a magyarság, vagy a csehek által állított gátat ez az áldatlan bécsi politika a tót érvényesülésnek. A szabadságharc lezajlása után a tótság keservesen csalódott, úgy a bécsi udvari politikában, mint ismét a csehekben. A csehek a Bach-korszakot felhasználták arra, hogy az önálló tót irodalmi nyelvet a bécsi udvari politika által visszaszorítsák, a tótok hírlapjait eltiltsák, úgy hogy a cseh nyelv legyen divatos ismét, azonban az élő tót nyelvet nem lehetett elnyomni. A tót nyelv átélte ezt a szomorú időszakot is és a hatvanas években a legszebb fejlődésnek indult. Igaz ugyan, hogy a tót nyelv végleges szabályainak megállapításában 1851-ben a tót nyelvbizottság, mely az önálló tót nyelv és a cseh nyelv barátjaiból alakult, a tót irodalmi nyelvet cseh nyelvszabályokból szőtt kényszerzubbonyba bujtatta, mint ezt Cambel kimutatta, hogy ezáltal hidat verjenek a cseh nyelvhez, azonban a szabályok által jelentkező cseh befolyást a tót nyelv élő organizmus kiheverte és sajátképpen fejlődik. Vannak ugyan felfogások, melyek azt vallják, hogy a

tót nyelv e szabályok révén a cseh nyelvhez közelebb jutott, tény az, hogy a nyelv, mely él és használatos, az idegen befolyást, ha megfelelő óvintézkedéseket nem lesz, eltűri. E befolyás dacára a tót nyelv teljesen eltér nyílthangúságánál fogva is a cseh nyelvtől.

A tót nemzet a múlt század hatvanas éveiben irodalmi egyesület alakított. A Matica központja volt a lótság törekvéseinek. Ezenkívül számos hírlapjuk, könyvkiadóvállalatuk és néhány középiskolájuk volt. Az általános európai politikai viszonyoknak és áramlatoknak, inkább azonban az osztrák udvari politikának, mely a magyar politikai életet mindig befolyásolta és intézte, lehet tulajdonítani, hogy a tótok ezen kultur tényezőket elvesztették, mert az udvari politika a pánszlávizmus terjedésétől félt és minden neszre felrezzent, mely a szláv nemzetek körében történi, hogy azután vagy élesen nekirontson, vagy pedig ellenük egy másik nemzetet állítson. Ez volt a magyar politika sorsa is. A bécsi politika alól való felszabadulás ki-zárttá leszi az évezred óta együttlakó nemzetek közötti türelmetlenséget. A bécsi politika ha szükségesnek látta, a lótokat küldte a magyar szabadságtörekvések ellen és ha szükségesnek tartotta, a magyarokat a tótok ellen. Már ebből a szempontból és ennek a politikának vég-érvényesen meg kellett szűnnie.

Ennek következtében az a cseh befolyás, mely az önálló tót nemzetiségi életműködés folytán, Felső-Magyarországon való meggyökeresedéséről szinte már lemondott, ismét reményt táplált és bár eleinte óvato-

san tapogatózva jelentkezett, később az előrelátó munka-programuk alapján radikálisan elősegítettett. A tót nemzet e napjaiban kiváló talentumok látták ezt a vésze; eleimet és nem akarták a nemzetiségi egyéniséget a cseh terveknek kiszolgáltatni. Ez a csoport, melynek élén Húrban Svetozár, Mudron Pál, Skultéty János állottak, erős munkával visszavetették a cseh befolyást, serényen dolgoztak, hogy a tót nemzet kultúráját gazdagítsák, közgazdasági jelentőségű tevékenységet fejtek ki és úgy látszott, hogy a cseh-tót egységesítés erejét veszté, holott parazsa a hamu alatt izzott. A turócszentmártoniak nagy céloktól vezérelve azonban eltávolodtak a néptől, elvesztették a vele való kontaktust, ezt a nagy hibát felismerték a csehek és kezdték azt kihasználni azáltal, hogy neveltjeik és megbízottaik révén egy olyan néppolitikát kezdtek, melynek éle a turócszentmártoni csoport ellen irányult, hogy ezeket kivessék a politikai vezetés nyergéből és hogy aztán a tót politikában általános érvényt szerezzenek a cseh-tót egységesítési eszmének. Ezt a politikát azután szoros kapcsolatba hozták gazdasági tervekkel, lapalapításokkal és egyesületi élettel. Nem akarok annak a három évtizedre terjedő agitációnak részleteire kiterjeszkedni, csupán rámutatok a főmomentumokra.²⁾

Eleinte a cseh-tót nyelv kölcsönössége alapján álltak ezek a cseh-tót egységesítési elméletek. Holecek szerint a tót nyelv csak a népnek szánt közhasznú olvas-

²⁾ Részleteket lásd Steier L.: A tót kérdés.

mányokban és költészetben jogosult, ellenben a tudományos tárgyú vagy színezetű könyv cseh nyelven írandó. Ez egy teljesen átlátszó tendencia, mely azóta változatlan maradt a csehek felfogásában. A csehek természetesen azt hirdetik, hogy a két nyelv teljesen egyforma és hogy éppen ezért csakis házi használatra jó a tót nyelv. A turócszentmártoniak a cseh előtörtetés ellen ambícióval dolgoztak, azonban a politikai életben a passzivitás terére léptek, ami nagy hiba volt részükről, mert a cseh befolyásnak adták át itt a helyet. Ez azután elbánt velük. Hasztalan hirdették a tót nyelv létjogosultságát, hiába intették a csehbarát ifjabb nemzedéket, hogy ne dobja oda magát a cseh terveknek, ez nekik sikert nem hozott. A cseh-tót egység magyarországi barátai a kulturális egység jelszava után a gazdasági egység jelszavát kezdték hangoztatni. Megalakították a cseh-tót egység című egyesületet tót egyesületeket, melyeknek tagjai Massaryk G. T. közvetlen befolyása alá kerültek. Ő nevelte őket egy olyan szociális politikai és közgazdasági tevékenység részére, melynek kitűzött végcélja a cseh-tót nemzetegység. Ezek azután hírlapokban, röpiratokban, társadalmi és politikai, valamint gazdasági téren hirdetni kezdték, hogy a tótság részére csak egy jövő létezik, csak egy megvalulás, a csehekbe való beolvadás. Dacára annak és bár ez a csoport néppolitikát akart csinálni, bár politikai programját népszerűen állította össze, mégsem tudott a néphez egészen közel férközni, mert a nép csakhamar

átlátta, hogy ez a politika tulajdonképpen mit akar, hogy ez a politika a tót nemzeti egyéniség ellen irányul. A háborúi megelőző években a cseh-tót egységesítési csoport részint belső viszályok, részint főleg pedig azért, mert a nép a csehesítési tendenciát felismerte, politikailag visszaszorított és ha a nemzetközi kon- ilagráció be nem következett volna, ha a csehek a nemzetközi propaganda által a világháború esélyei között ezen terveiknek barátokat szerezni alkalmuk nem lett volna, a tót nép önmaga végzett volna a csehbarát politikai iránnyal, mely éppen a nemzetközi konstelláció- nak a csehekre nézve kedvező alakulása folytán új életre kapott és az elavult magyar politika hibája folytán a tót nemzeti egyéniséget féltő elemeket, melyek tulajdonké- pen túlnyomó többségben vannak, leszorították.

A vezérlő szempont, melyet Scotus Vidor is képviselt, hogy az ausztriai szláv-kérdés megoldása csakis a cseh-tót nemzetegység megoldásával lehetséges és hogy a magyarokat teljesen izolálni kell. A magyarok izolálása pedig szerintük a tót területek elszakadása által is érhető el. A cseheket semmi más szempont nem vezeti, mint a gazdasági önzés, mely nem törődik azzal, hogy egy országot, területet, melyet a gazdasági közös érdekek, a földrajzi helyzet és alakulás tett egységessé, megbontson, miáltal nemcsak a hátramaradó, hanem az elszakított részek népei úgy nemzeti szempontjaik- ban, mint gazdasági tekintetben is a pusztulásnak vannak kitéve. Az önrendelkezési jog nem jelenti és nem jelentheti azt, hogy egy testvérnépnek nemzetiség-

gét, nyelvét, kultúráját és gazdasági lehelőségét ön/c erdekekből föláldozzák, de nem jelentheti azt sem, hogy a magyarság tétlenül nézze, mint kerül az el-nemzetietlenedés lejtőjére a tót nemzet azáltal, hogy a cseh politika vonatókötelére akasztatik.

A tót nemzet kétségtelenül különösen nehéz helyzetben volt egy majdnem teljes évszázadon keresztül. Az egyik oldalon a csehesítés veszedelme, a másik oldalon a magyar kulturális felsőbbtség szorította, tehát a lólságnak kél irányban kellett nemzetiségét megóvnia és hogy ezt eredménnyel lelte, bizonyítéka annak, hogy ;i tót nemzet nem érdemli az elcsehesítés szomorú sor-sát, melybe az elszédült fejek beletaszítják. A tót nemzet a magyar állam keretén belül megőrizte és fejlesztette nyelvét, kultúráját, gazdaságilag megerősödött és helyezte majdnem azonos volt a magyar népével. A tót kérdés lényegét tulajdonképen ugyanazok a bajok alkotlak, melyekben a magyar nép is szenvedett. A maradiság ugyanúgy hátráltatta a magyar, nép fejlődéséi és ennek leküzdésével a tót kérdés is teljes kielégítést nyerne, mert a tót nemzet önállósági törekvése teljesen honoráltatnék a magyarság részéről. A magyarországi nemzetiségi kérdés olyan általános politikai, szociális és gazdasági vonatkozású volt, mely az ország valamennyi polgárára illett, ezek olyan általános országos bajok voltak, melyek mellett a tótság éppen olyan nehezen küzködött, mint a magyarság.

A rossz politika a tót vezető osztályt kizárta a közhatalomból és ez végzetes hiba volt. Hiba volt, hogy

nem igen vettük komolyan azt a boldogulási lehetőséget, melyet az 1868-iki törvényben, nekünk átnyújtottak. Bennünket mindenesetre elszédített a nacionalizmus világrámlata és ha ebben belebuktunk, úgy ismét csak arra a keserves tanulságra kell ébrednünk, hogy a világrámlatok és eszmék mellett bukásuk utolsó pillanatáig kitartunk, ahelyett, hogy elavultságuk pillanatában eldobnák. Ez a mi régi bajunk, azután ez egyik szélsőségből a másikba sodor és átmenet nálunk nincsen. Mindez azonban még nem ok arra, hogy Magyarországot a hatalmak feldarabolják.

A tót népet ezer éves múlt forrasztja össze a magyar állam testével. Az ideologikus felfogáson kívül, az érzelmi tényezők teljes kizárásával, a gazdasági és földrajzi egység feltételei megszabják,, hogy Felsőmagyarország nem szakítható el az ország testéből és ha ez a szétszakítás tényleg megtörténnék, úgy ez az egység, mely a szétszakítás dacára is éreztetni fogja élet jogait, ezeket a területeket ismét egymás felé fogja hajtani, mert a nemzetiségi eszme, mely véletlenül ebben az esetben nem is két azonos nemzetiségű nép egyesülését hangoztatja, nem egyedüli államalkotó tényező, hanem vannak ilyen más tényezők is, melyek egyenrangú együttthatókként lépnek fel. Ezek a gazdasági és földrajzi egység által megszabott együvé tartozás. Már a fejezet bevezető soraiban említettem, hogy Felsőmagyarország egész vízrendszerével, dél felé ereszkedő lejtőivel a Duna rendszeréhez tartozik, itt a gazdasági élet, a forgalom, az irány nem észak, hanem dél felé

siet. Ezen irány, ezen vérkeringési főútvonalak elé erőszakos szakítással gátat emelni nem lehet, ez Európa az egész világ érdeke, mert évtizedek múlva ismét fellépő bonyodalmak magvát kényszerítené ezen kérdésbe. A tót nemzetet a cseh államhoz való csatlakozása által egy kilátástalan jövő várja, mert a cseh hegemonikus törekvések el fogják seperni nemcsak a tót nyelvet és kultúrát, nemcsak nemzetiségétől fosztja meg a szükséges belső nemzeti fők hiányában álló lársult tót nemzetet, hanem gazdaságilag is alá fogja teljesen rendelni.

A tótok harca a csehesítés ellen.

Röviden érintettem az előző fejezetben, hogy a tótság erős harcolt volt kénytelen folytatni a cseh befolyás ellen, mely annál inkább erősödött, minél jobban sikerült a cseheknek a tótságnak ebben a kérdésben elfoglalt egységes álláspontját azáltal megbontani, hogy benn, a tótságon belül neveltek a cseh törekvéseknek szívos harcosokat. Ezek az érvek egész tömegét dobták a tót közvéleménybe, hogy a csehekbe való beleolvadást szimpatikussá és elfogadhatóvá tegyék. Ezen érvek között természetesen a fenyegetés sem hiányzott. Emlékeztetek azok a röpiratok, melyeket *Meakulpinsky* írt a tótoknak a csehekbe való szükséges beolvadásáról.³⁾ Ezek a dolgozatok nagy izgalmat és nagy vitákat okoztak. A tótság azon része, mely joggal félt az elcsehesedéstől, szenvedélyesen szembeszállt ezzel az irányzattal.

A csehbarát csoport azt hangoztatta, hogy a csehtót egységre azért van szükség, hogy úgy a tót nemzet,

³⁾ Co hati Slovákov? (Mi akasztja meg a tótokat.) 1901. – Slovincina. (A tót nyelv.) 1904.

ni a cseh nemzet élete megmenthető legyen, mert ml két nemzet csak egy teljes egységben, közösen éltrevaló. „A cseh nyelvtől való elszakadással és szétszakításával annak, amivel a csehek reánk is szorultak, egy olyan sebet ütünk még a jövőre nézve melyen még a nagyon erős organizmus is elvérezhet. hogy ezzel az elszakadással például a németektől és magyaroktól sem a jelenben, sem a jövőben nem volt hsznunk, azt eléggé látjuk. Amit azonban nem látunk meg és inkább amit látni nem akarunk, az a harmadik ellenség, az új, a legveszedelmesebb. Ilyent magunk keltünk magunknak testvéreinkből, a csehekből. Népiesen, azaz a népi természet örök törvényei szerint biztos és elmaradhatatlan, mint ahogyan kétszerkettő négy. Az elutasított és megkárosított testvér mindig nagyobb bosszúra és haragra gerjedt, mint az idegen, akiben mély és örök kauzalitás van. Nagy bűn nagy büntetést kíván. A testvért elutasítani, nagy bűn. Ez a nagyobb, isteni törvény elleni, a szeretet elleni bűn. Így Isten ellen is. Mikor két millió elszakad hat milliótól, úgy nemcsak az a két millió gyengül meg, hanem a hat millió is. Ezt a hat millió soha el nem felejtí – meg nem bocsátja. És az igazság az ő oldalukon van. sebeknek még 500 év múlva is igaz joguk lesz a Kárpátok alatti tót, tőlük elidegenedő részükre haragudni, poliitikai és kulturális érdekük lesz a megalázásunkon dolgozni. hogy megegyük mindazt a maszlagot, melyet a gátlálalanság teremtett az egységesítés ellen és hogy rákényszerítsenek bennünket arra, hogy gondolkoz-

ziunk annak előnyei felett, „mikor a testvérek egyetértésben megmaradnak.”

Példánk van a nagyoroszoknak a kisoroszok elleni eljárásában. Nem lehet a nagyoroszok azon álláspontját el nem ismerni, hogy az erő minden élei előfeltétele, a, nemzeti, állami és kulturális életé is. A szétmorzsolódás} a szakadás, minden erő halála. Ha a nemzet (célja) alapfeltétele az erő, úgy a nemzet minden erejét fordítsa erejének minden belső gyengítése ellen. Így a szétmorzsolódás ellen is, mely olyan mint az öntudatlan öngyilkosság.

Az ilyen öngyilkosság különösen szláv gyengeség. Sőt azt hiszem rákbetegség. Gyógyszert ellene eddig nem ismerünk és ilyen nincsen is. Az elmorzsolódás rákfenéje már szétrágtá sok millió testvérünket, tönkretette a szabadság, jólét millióit . . .

A cseh nemzetnek nagy oka lesz gyűlölni bennünket azért, mert gyengítjük, kultúrájának, erejének életének ártunk – saját magunknak sem használva.”¹⁾

Ez a cseh-tót egységesítésnek a tótság részéről hangoztatott alapérvelése, mely mindenestre kétélű, mert a tótság nem lévén azonos a cseh néppel csakis a létfenntartás belső sugallatát követte, mikor az önálló tót irodalmi nyelvet megteremtette és miért legyen olyan önzetlen, olyan kishitű, hogy saját életét feláldozza azért, hogy a hal milliányi cseh nemzet ellentállóképességét erősítse, ha tényleg a csehekhez való tót csatlakozás azt

¹⁾ Sloveneina. – Hlas 1904. 79. I.

erősítenié, mert hitem és meggyőződéseem szemit a nemzet öntudatánál levő tótság a cseh-tót államalakulást gyengíteni lógja. A tótság, mint minden élő nemzet, diszinktive érezte és érzi azt a veszedelmet, mely a cseheli egységben nemzetiségét fenyegeti. A csehek egy teljesen hipotetikus, levegőben lógó elmélettel követelik a tót területet. Azt mondják, hogy a cseh nemzet és a tót nemzet azonos. Ez nem igaz. A tót nyelvnek és a tót nemzetnek a szlávtság nagy területében való elhelyezkedését eddig nem sikerült ugyan teljesen tisztázni, azonban az összes felfogások, a legobjektivebb tudományos vélemények bármennyire is eltérnek egymástól, abban az egyben találkoznak, hogy a tót nyelv nem azonos a cseh nyelvvel és korántsem annak dialektusa. Ennek gazolására, a közvélemény, valamint az egyoldalúan reformált külföld kellő informálására a tót nyelvre vonatkozó gazdag vitaanyagból a következő szemelvényeket emeltem ki és bemutatom a tót népre, letelepedésére, származására, valamint a tót nyelv helyzetére vonatkozó véleményeket. Ezeknek a szemelvényeknek nagy része abból az időből származik, mikor a tótság és a csehek a legszenvedelmesebb vitában állottak egymással, mikor arról volt szó, hogy a tótok mondjanak-e le nyelnie használatáról.

Már *Bajza Ignác József* pozsonyi kanonok (1789-96) öt kötetes munkájában⁵⁾ tót nyelvben igyek-

⁵⁾ Krest'ánského katolického Nábozenstva, které lidu wému wikladal a pre wSeobccny prospech widal. Pjet diliivv' w Trnawe 1789-96.)

szik írni, habár még sok nehézségekkel küzd, azonban ő indította meg a tót nyelv érvényesülésének mozgalmát. Vlcek tót irodalomtörténetében erről az időszakról azt mondja, hogy amint az összes szláv törzs irodalmában az ébredező nemzetiségi és népfaji egyéniség kifejezése egyszerre megnyilatkozott, az a tótoknál is logikusan bekövetkezett.⁶⁾ A katolikus tót papság állt az ébredező tót nyelv bölcsőjénél. Különösen *Bernolák Antal* volt az, aki a cseh nyelv kiszorításán fáradozott. A katholicus papságnak Zsolna és Pozsony közötti része a fonetikus írásmódhoz közeledett. Bernolák kiküszöbölte az irodalmi nyelvből a cseh f, é és y-t és bár a középtót, azaz a tiszta tót nyelvet nem ismerte és nem használta, mégis az első lépést tette meg a cseh bibliai nyelv jogosulatlan használata ellen, mert a nyitrai, trencsényi, pozsonyi tót dialektust használta és ez sokkal közelebb állt a nép lelkéhez, a tiszta tót nyelvhez, mint az idegen bibliai cseh nyelv. Bernolákról Vlcek azt mondja, hogy „nem volt irodalmi forradalmár, csupán következetes kodifikálom annak, ami előtte majdnem egy évszázadon keresztül a katolikus tótok könyveiben mint

⁶⁾ Vlcek: *Djiny literatury slovenskej*. 22. 1.

⁷⁾ „Dissertatio philologico-critica de literis Slavorum, de divisione illarum, nec non accentibus”, és „Linguae slavicae per regnum Hungariae tistatae compendiora simul et iacilis orthographia.” Vlcek. 23. 1. – Grammatica slavica ad systema scholasticarum uationum inditionibus caesareo regis inductum accommodata. – Steier L.: A tót kérdés. M. I.

nyelvi valóság nőtt és kiforrt.” Iskolát alapított irányával és ez az iskola vezetett ahhoz a tót nemzeti önérzethez, mely Stúr Lajost és lelkes csoportját adta a tót nemzetnek. Ez a csoport azután azon fáradozott, hogy a tót nyelvet a tót irodalom nyelvivé tegyék és ezzel az irodalmi nyelvvel eg3ésítsék a katolikus és evangélikus tótságot. A tót nyelv, a „slovincina” tényleg csodákat művelt, mert a tót nemzetben ezen idő óta minden fejlődésnek indult, főképen azonban egy elismeréseméltó irodalmi tevékenység, melyet addig az idegen cseh nyelv teljesen leszorított azáltal, mert egyrészt ezt a nyelvet a nép nem értette, másrészt ha az írók talán kezelni is tudták, de nem volt olvasóközönség, fogyasztó piac.

A küzködő katolikus tót nyelvi propagandával zeniben a tót evangélikus egyházak férfiai Stúrr, *Hurbán és Hodza* fellépéséig görcsösen ragaszkodtak a cseh bibliai nyelvhez, melyet irodalmi termékeikben használtak. Ezt a merev nyelvvel azután slovakisinusokkal tették, mert csak így lehetett vele világi témákat feldolgozni. Ennek az iránynak típusa *Palkovic György* volt. A cseh nyelvű lói írók között világhírű lett *Kállai János*, ki éppen a szláv népek és nyelvek kölcsönhatásáról írt munkájában indította meg a tót irodalmi önállósítás és függetlenítés mozgalmát dacára annak, hogy Kollár ezzel a munkával inkább a nagyszláv eszmének és ideológia általánosításának akart szolgálni. Kollár ugyanis a későbbi években a legelkeseredettebb ellensége lett azoknak, kik a tót nyelv önállósítását, irodalmi

nyelvvé való emelését keresztülvítették. A leghevesebben sőt személyeskedően támadt reájuk, bár ő volt az k említeti munkájában⁸⁾ megírta, hogy minden nyelvnel- (Mundart) a másiktól kell új életerőt meríteni, hogy megifjodjék, gazdagodjék és művelődjék és mindazonáltal arra kell törekednie, hogy a többit meg ne támadja *saját magát megtámadni ne engedje*, hanem az összes *többi nyelv mellett* szabad teret foglaljon el. Ez a gondolat nem maradt hatás nélkül, ez mély nyomokat szántott a tót nemzet azon fiaiban, kikben a nemzeti öntudat lázasan, alkotásra készen jelentkezett. Ezt az eszmét azután megerősítette *Safarik Pál József* nyelvészeti kutatásainak eredménye, ki szintén cseh nyelvű tót író volt és arra a konklúzióra jutott, *hogy a tót nyelv egyáltalában nem azonos a cseh nyelvvel*. Elméletét Vlcek röviden így jellemezte : „Safarik a tót nyelv tör-ténetét a többi szláv nyelvéhez egyenrangúan helyezte el; *a tót nyelvnek a nyugati szláv nyelvek csoportjában külön helyet adott és azt fejtette ki róla, hogy hidal alkot a cseh és a szlovénhorvát nyelvek között* és hogy az ószláv egyházi nyelvnek szülőanyja és ami a legfontosabb, az összes tót nyelvjárásokat jellemző ismertetőjelek alapján három csoportba osztotta: a nyugati, keleti és középtót (tulajdonképeni tót) nyelvjárásra. A cseh nyelvtől való különbségét a széles magánhangzóokban *a, o, H, - e, i* helyett (ma, ta, zial, dúsa, srdco

⁸⁾ „O literárnej vzájemnosti mezi kmeny a narecmi slávsckjhnř. Hronka 1836. (Hlas. 1904.)

lubost), kettős hangzóinak gazdagságában (chodiu, mau, kon henc), az á hangzóban, mely megfelel az ószláv és orosz a-ivek (másó, vázy), a mássalhangzók lágyságában *b, m, p, n, l, d, v*, a cseh-lengyel *ř* hiányában, a *h* és *g* változatos használatában (hlava, hriech, gnnár, gágör, bryzgat) a *raz* előszócskában (rázsocha, iáztok) a jelen idő ragjaiban (nesiem, veziem, chodia, vidia), a múlt időnek tagjaiban (volán, chodiu), a határozatlan módban (pieef mocf), magánhangzók kihagyásában, az ószláv *B* és *i* -re emlékeztetve (zltý stfp).⁹⁾ Azonkívül Safarik azt is em-i ti, hogy figyelemre méltó azon számos a tótoknál használatos, az új cseh nyelvben egyáltalában nem található, azonban az ócseh és egyéb dialektusban, különösen az egyházi szláv, vend, orosz és lengyel nyelvben előforduló szó.¹⁰⁾ Safarik álláspontját a tót nyelv különállására vonatkozólag meg is védte és *Dobrovskynak*, a híres cseh tudósnak e kérdésben vallott felfogásáról a következőket írta : Die slovakische Sprache (slovensk jazyk, Slovincina, wie die Slovaken selbst s agen, niebt slovaký jazyk, wie einige Neuere wollen) isi eine besondere, in ihrer jetzigen Gestalt der böhmisehen am nächsten kommende Mundart. Dieses und der Umsiand, flass die Slovaken seit der Reformalion die böhinisehe Mnnxkirl zu ihrer Lileralspráehe gewähll ha ben, be-

⁹⁾ Vlcek i. in. 40- 41. 1.

¹⁰⁾ Safarik: Geichte der shivischen Sprache und Literatur. 377. l.

weg Hun Dobrovsky anfangs zu behaupten, dass der Slovakische, einige wenige Eigenheiten abgerechnet, nicht ein anderes als das Altböhmische sei. Später jedoch hat dieser ehrwürdige Forscher seine Meinung zurückgenommen ; denn er stellt in seiner Gesch. d. böhmischen Sprache und Liter. (1818.) S. 32. und in seinen Instil. I. slav. (1822.) p. IV, das Slov&kische als eigene Mundart neben der böhmischen, wendischen und polnischen auf. Und so fordert es auch die Natur der Sache.¹⁾) Kollár és Safarik voltak tehát tulajdonkepeni megindítói és kezdeményezői a tót irodalmi nyelv megteremtésének, ámátor mindkettő tagadta ezt és Safarik szintén cseh befolyásra később erélyesen állást foglalt a tót nyelvi különválással szemben. Ezek az utóbbi szereplések azonban objektív, tudományos jelleggel nem bírtak, hanem csupán a szenvedélyes cseh agitációnak voltak következményei.

A tót nemzeti érzést előmozdították azok az eszmék is, melyeket *Holh János* eposzaiban¹²⁾ feldolgozott és melyeknek lényege az, hogy a Tátra alatt van a nagy szlávok szülőhelye és hogy a törpe jelenkorban érdemes visszatekinteni a lói nemzetnek első és dicső évszázadaiba.

A tót nemzeti élet a múlt század harmincas éveiben már forrt attól a türelmetlen és jogosult várakozás okozta érzésektől, hogy végre jelentkezniük kell a

¹⁾ m. 375. I.

¹²⁾ Svatopluk. Cyrillo-Methodiada, Sláv.

tótoknál is azon érdemes és bátor férfiaknak, kik a tót nyelvet az őt megillető polcra állítják. E korszak tót irodalmi termékeiben az írók bátortalanul vegyítik a régi cseh irodalmi nyelvbe és stílusba az erőteljes és élettől duzzadó tót kifejezéseket, hogy így közelebb férközhessenek a néphez és az élethez. Írásaik csak úgy tarkállanak a slovakizmusoktól és ezt az állapotot végre megelégtelték, mert a tót nemzetet így nem lehetett a kulturális haladás útjára vezetni. Egy idegen nyelvvel nem lehet egy nemzetnek művelődést és kultúrát szerezni, egy idegen nyelvvel nem lehet egy nemzet lelkét, nemzeti értékét megóvni. Érdekes, hogy erről a korszakról a cseh Vlcek a következőket írja: „Ez az állapot lehetetlen volt, ezt a tót összes jobb férfiak érezték. Kollár tótosított; a katolikusok tótosítottak; *az evangélikus lelkészség olyan nyelven írt, amilyen nyelven sehosem beszélnek az egész világon, jó hangzás és szabályok nélkül; a tót közönség mindig nehezebben értéllé meg a cseh újságokat és könyveket;* és a prágai bírálók, kik irodalmáraink munkáit bírálták, megvető könnyörületességgel ismételték: „*Tót tolltól ez elég.*”¹³⁾

1843-ban azután megállapodás történt Stúr, Hurbán és Hodza között, hogy ennek az állapotnak véget vetnek és a tót nemzetet megszabadítják a cseh nyelvtől. A Hurbán által kiadott Nitra-almanach ez évi kötete már tiszta tót nyelven jelenl meg.¹⁴⁾ Ebben a kis

¹³⁾ I. m. 70. I.

¹⁴⁾ Steier: A tót kérdés. 28 2J. 1.

könyvben szenvedélyes és elragadó hangon ír a tót nyelv jogairól és ez a könyv valóban felrázta a tólságoJ eddigi türelmességéből. A tót nemzeti érzés azonban nem mindenütt győzött. Az evangélikus papság nag/ része Kollárral a tót nyelvi önállósítás ellen foglal, állást és mikor Stúr, Hurbán, Hodza, könyveikben, lap| jaikban, verseikben kitartóan agitáltak a tót nyelv mel- lett, – a csehek is jelentkeztek. Rossz szemmel, kicsiny- léssel, azonban az esemény valódi fontosságát meg- ismerve írtak erről a tót mozgalomról, melynek élén Stúr Lajos állt.

A mozgalmat vezető tót férfiak, kik a tót nemzet- nek eddig legtudományosabb, legnagyobb emberei, azt fejtegették, hangoztatták és bizonyították, hogy a tót nyelv önálló, a cseh nyelvtől eltérő nyelv, tehát igaz- ságtalanság, a tót nemzet elleni bűn volna, ha a tót nyelvet a cseh nyelv által háttérbe szorítani engednék. Egyúttal érveik igazolására azt. is igyekeztek történelmi alapon bizonyítani, hogy a cseh és tót szláv ágnak nincsen olyan történelmi közössége, melyből nyelvük azonosságára lehetne következtetni.

Stúr Lajos a tót nyelv rendszeréről írt tanulmányá- ban¹⁵⁾ a tót nyelv helyzetére és a cseh'nyelvhez való viszonyáról, valamint a tót nemzetnek a szlávtságban elfoglalt sajátos helyéről következőképen nyilatkozik: „Az említett szláv nyelvek között á tót nyelv külön- álló helyei foglal el, nemcsak a fentebb említett szép

¹⁵⁾ Nauka reci slovcnskej 1846. 7. 1.

tulajdonságok által; melyekkel kitűnik, hanem sok más oknál fogva is. Mint néptörzs a többi törzsünk közepén telepedett le a százcúcsú Tátra alatt, régi bástyának és a szlávok Európában való első telepítvényeinek; éppen úgy nyelvünk is az összes többi szláv nyelv közepén van és úgy képzelhető el, mint egy gombolyag, melyből a szláv nemzetünk (a szláv) összes egyéb oldalai felé húzódnak. Ezért áll oly közel nyelvünk mindegyikhez, mint átmenet egy nyelvcsoporthól a másikhoz. Ami a szláv nyelvnek két csoportjában, az északnyugati és a délkeletiben foglaltatik, abból sok találattatik egyesítve nyelvünkben és különösen sok találattatik a tót nyelvben abból is, ami mindegyik csoportnak sajátossága.”

„A mássalhangzók előfordulása tekintetében azt kell még megjegyeznünk, hogy nyelvünk, melyben kevesebb mássalhangzó fordul elő, mint a csehben, sokkal hajlékonyabb, mint ez és úgy a magán, mint mássalhangzóiban teltebb, erősebb és hangzatosabban mutatkozik, ehelyett a csehben ez eléggé sűrűséggel folydogál és topeg. Nyelvünk ebben a tekintetben azon nyelvek közepén áll, melyek sok és melyek nem sok mássalhangzót változtatnak, amint a hosszú és rövid magánhangzók szempontjából is a szláv nyelvek közepén áll, melyeknek egyike, a cseh sok hosszú, másika, mint a lengyel stb. semmilyen hosszú magánhangzóval nem rendelkezik. Ezt a két szélsőségei szép változatoságban egyesíti a mi tót nyelvünk.”¹⁶⁾

¹⁶⁾ I. m. 18. 1.

A másik, ezt megelőző dolgozatában¹⁷⁾ ezeket írja „Mi tótok néptörzs vagyunk és mint néptörzs (kmen) külön nyelvünk van, amely a cseh nyelvtől eltér és különbözik. Ezzel a nyelvvel ugyan addig segíttetett rajtunk, amíg tót népünk lelkiileg szunnyadt, mert mégis a lelki eledelt különösen vallási dolgokban nélkülözni nem lehetett, de most, mikor életre kapott aminthogy erről minden nap meggyőződünk, nem lesz tót nemzetünk csak másokra reáutalva, amit ezek adnak, erre várni és csak elfogadni, hanem maga fog alkotni és egyedül fog szellemi szükségleteiről gondoskodni. Szellemi alvásunk idején tót nyelvünk nem mutatkozott irodalmi alkotásokban és nem tudta irodalmi nyelvvé nyelvünket emelni, mert egyrészt népünk mini öntudatra nem ébredt nép erre az eszmére nem találhatott, másrészt minden ilyen erőlködés nem talált volna támogatást- és meg kellett volna szünnie. A cseh nyelv tehát, mely másutt, nem a tótságon, találta alapját, mezejét és ezzel biztosított létét, vallásos könyvekben kerülvén hozzánk, tétlenségünkben szellemi táplálékunkról gondoskodhatott és kellett gondoskodnia, azonban a cseh nyelv csak segítségünkre volt és mi az övére, mikor nem volt semmink, csak elnyomottak voltunk, azonban azért, mert más nyelv, életünket még nem vágta szét. Termékei csak azok részére voltak megközelíthetők és érthetők, kik behatób-

¹⁷⁾ Nárecja slovenskuo alebo potreba pisania v tomtom nareci. 1846. 51. 1.

ban foglalkoztak vele, a többi nép kénytelen volt ezen termékeket, ezektől magának megmagyaráztatni, ami bizonyítéka altnak, hogy a mi nyelvünkötől eltérő nyelv és éppen ezért senki sem erőszakolhatja és tukmálhatja népünkre. Általánosan és erősen népünkre csakis saját nyelvét lehet reáerőszakolni, ez a kulcs szívéhez és lelkéhez, mert csak ő él benne lelkileg. *Nyelvünk egész szervezete a cseh nyelvtől való eltérésre mutat.*”

Megállapítja, hogy a tót nyelv önálló, a cseh nyelvtől teljesen különböző nyelv és hogy a cseh nyelvel csak azért használlak írásban, *de csak írásban*, mert a tót nemzet öntudatlan állapota hozta ezt magával. A nép nem értette ezt a nyelvel és ezért is maradt szellemi fejlődésében annyira vissza, hiszen nemcsak a nép, *liánom a tanítók legtöbbje sem bírta teljesen ezt a nyelvet és ahány iskola, annyiféle írásmód volt.* Konklúziója az, hogy „a cseh nyelvtan, a cseh szótár nem a miénk és ebből az okból nem lehetünk velők megelégedve, mert saját nyelvtanunkra és saját szótárunkra van szükségünk!”¹⁸⁾

Éppen olyan határozottsággal és erélyesen írt *Urbán József Milosláv* is, ki a cseh múzeum társaságnak kiadványával szállt szembe.¹⁹⁾ Az általa kiadót Slovenské Pohladyban foglalkozik részletesen, a csehek és a csehek által felbízott tót íróknak a tót nyelv

¹⁸⁾ I. m. 77. 1.

¹⁹⁾ Hhisy o poticbe icdnoty spisovnélio iazyka pro Cechy. Moravany a Slováky. I.S46.

elleni nyilatkozataival tudatos fejtegetéseiből a következőket emelem ki:

„Ismervén szerencsétlenségünket, egyszer már arra merészkedtünk, hogy népünket feltámasszuk és saját életére felébresszük, hogy legalább saját magáé legyen és saját magát védje. A mi tót népünk (kmen) nem a cseh, hanem a magyar koronáért ontotta véré, más egység keretébe van befonva, mint a csehé, ezért másutt is keli védelmét keresnie, mint a csehszláv, azaz a cseh literátorság képmutató nagyságában; a nyílt igazságosság és történelmi alap útján állandóbb eredményhez juthatunk, mint egy nagy cseh-tót nemzetről szóló titkos teóriákkal. Nemzetünk és nyelvünk szülőháza a magyar (uhorská) haza . . .”²⁰⁾

Majd Palacky Ferenc nyilatkozatával vitatkozva azt kérde „ki tehát a nagyobb pedant, mi, akik népünk életére és erejére támaszkodva, nemzetünket szegénységéből ki akarjuk ragadni, vagy pedig Palacky úr, ki olt Prágában a csehszláv egységről ír és a tót nép szűkségeit nem ismeri? Ki nagyobb pedant, mi, kik reámutatunk, hogy a cseh nyelv népünket csak gátolta, megosztotta, az írókat felfuvalkodottá lette, népünkre tekintettel nem volt, azt elhanyagolta és még most is életét fojtogatja, amin mi a tót nyelvvel végre segíteni akarunk, vagy pedig Palacky úr, ki azzal a kész fogalommal, hogy mi egyek vagyunk, továbbra is abban az irodalmi-nemzeti szegénységben és kutyasorsban

²⁰⁾ Slovenské Polilady 1846. 40. I,

akarja nemzetünket hagyni, mint amilyenben mostanáig volt?”

Jozeffynak, ki a cseh-tót egységesítést akarta a tót nyelvvel szemben ajánlani, ki tehát nem a tiszta cseh nyelv mellé állott, mert érezte ezen álláspontnak a tótokkal szembeni igazságtalanságát, – azt írja: „Ezek a tiszteletreméltó férfiaknak nem maradhat más hátra, mint hogy a cseh tót nyelvnek és a tót cseh nyelvnek középútjára vonatkozó reményeit elejtsék, azokkal Inagukat ne csalják és ne ámítsák.”

Safariknak pedig mondja: „öntől tudjuk, hogy mi különálló nép vagyunk, mely a csehekétől eltérő nyelvvél bír, mert nemcsak a szláv nyelv- és irodalomnak történetében, hanem néprajzában is eléggé világosan megírta Ön nekünk; saját tapasztalatunkból és önálló, kutatásainkból tudjuk azonban azt is, hogy karakterben, lelki élei tinikben, szívben és észben, történelemben és politikai helyzetben a cseh-morvától különbözünk.” „Tót nyelvünkben más szellem él, mint a csehben, aminek bizonyossága a sok kifejezés, szó, előszó, a csehtől el-lérő filológiai, nyelvtani, lexikális különbözőségek, mindjárt a szavak ezrei, melyek a cseh nyelvben nincsenek, maga az abcé sok jellegzetességével, gazdagságával, ezen szavaknak a csehben ellenkező értelmezése maguk a hangzók, sok mássalhangzó, melyek mások, mint a csehben, különbözünk magában a kiejtésben, a hangzásban, az akcentuációban, a ragozásban, ejtegetésben, a szóképzésben és alkotásban, melyek nálunk sokkal határozottabbak, mint a csehben. De ki is tudná

felsorolni mindazt, amiben nyelvünk alapján véve cseh nyelvtől különbözik; különbözünk éppen úgy nyelvünkben, mint törzsileg a csehektől.”²¹⁾ Reámutat különben ebben a vitairatában, hogy a tót népnek csak elenyésző kis része írt és olvasott cseh nyelven, de ez is csupán egyház-vallási érdekből. A nép el volt szigetelve egyháza nyelvétől, nem értette azt. Vallási könyvei érthetetlenek voltak és ezért is volt az ellenreformációnak, oly nagy eredménye és sikere a felsőmagyarországi evangélikus tót nép sorában.

Bohdan Hrobon neves tót író egyik tanulmányában²²⁾ a tót nyelvnek a cseh nyelvhez való viszonyáról következőképen ír: „A tót nyelv már alapelveiben más, mint a cseh nyelv és ezért sajátos fejlődésében soha a cseh nyelvhez nem is juthat, mert így a rutén, lengyel és szerb nyelveknek is kellene utóvégre a cseh aszkórba esniök.” „A tótok megismerték és megtudták, hogy nem részei egy tagnak, hanem egy egész tagját alkotják a. szláv organizmusnak; azok akarnak lenni, akik, és csak az fia a rokonságnak, aki ezt akarja és ezt elősegíti.”

H. Mihály a tót nyelvről írt könyvecskéjében²⁵⁾ a következőket írja: „. . . amit Bernolák alkotott, hogy különösen ezt és így tette, a saját módja szerint a legjobban is cselekedte meg. Hogy ez az éleibe nagyobb-szerűen át nem ment, annak okai a tótok, akik azt a

²¹⁾ I. m. 41., 44., 48. 1.

²²⁾ O Slovencinc. (Slov. Polli. 1847.) 79. 1.

²³⁾ Vetin o Slovencine. 47. I., 58. 1., 94. 1.

hibájukat csak úgy tennék jóvá, ha a jogos és általános, vagyis a tulajdonképeni egész tót nyelvet (a középtót) serényen és szívesen fejlesztik és mindig tartani fogják.” „Azok a tótok, akik a tót nyelvet a cseh nyelv kedvéért üldözik és elátkozzák, akik a fiatalabb leánynak, a kicifrázottnak és meghízottnak, aki a németek között *erzihungon* volt, komplimentet akarnak csinálni, ezért a saját édes anyjuknak arcába köpnek . . . Vagy lesz a tót a tót nyelvvel az összes szláv irodalom részére valami; vagy pedig a cseh nyelv mellett úgy a csehek részére, mint pedig saját maga részére egy senki.”²⁴⁾ Az új tót nyelvről a következő elméletet állította fel: „Ez a nyelv az ószláv nyelvből származó dunántúli szláv nyelvnek eredeti és első ága, a nagyszláv óslakhely azon másik részén, mely bár a századok folyamán a közénk befurakodott magyarok által megkisebbitett és meg rövidített. Amint az ószláv nyelv az életből eltűnt, megmaradván a szláv szent egyházi könyvekben megőrizve; éppen úgy testvére, a tót nyelvünk, régebbi és mégis egyforma helyzetének összes változásában, állapotában megmaradt, a lói ember természetessége által mai napig megóva. Nincsen kétség, hogy ha a ciryll ószláv nyelv a róni. katb. tótok istentiszteleténél, úgy mini Dalmáciában a latin helyeit fennmaradt volna, úgy a tótok azt mindig használlak volna.” „A tót ezer év előtti és mai kötelessége, nagyszláv kötelességében olyan, mint a nyelvében, azaz a tót nyelv saját magáért

²⁴⁾ Dobruo slovo Slovákomi, súcim na slovo. 1847. 93. 1.

él. Ha a tót megadja magát, eladja ezt is; ha ezt eladja, eladja saját magát is.” „A dunáninneni tót nyelv, édes lest vére a dunántúli ciryll ószláv nyelvnek.”²⁵⁾

Paljarik János, ki egyideig a cseh nyelvnek buzgó harcosa volt és aki a tót irodalomban szorgalmával és buzgalmával tekintélyes helyet szerzett, belátván a cseheknek a tótok közötti jogosulatlan hegemoniára számító politikáját 1851-ben a következőket írja: „Hasztalan erőlködünk, hogy a csehekkel az úgynevezett irodalmi egységet az ószláv, vagyis cseh nyelv érdekében megvalósítsuk. Hiába mondom, hogy olyan egység, mint amilyent a csehek akarnak, népünknek teljes egészében nem használ7 igenis káros és végűi a szláv érdekekkel ellentétes. Hogy hasznunkra nincsen, azt részletesen nem lógom beigazolni, mert ezt nagyjában valamenyien látjuk és érezzük, úgy hogy szavakkal kifejezni nem is kell. A csehekkel való egységből népünk életére vonatkozólag Isten tudja milyen jó következmények Ígérkeztek; vártunk mindenféle eredményeket és hasznokat; reményeket találtunk nemzetünk jövőjére nézve; számítottunk a cseh, morva, tót irodalmi erők egységéből származó szép és nagy következményekre: és ezért minden erővel dolgoztunk a szemnek tetsző eszme megvalósításán, mely bennünket lelkesített és lent-fent ígéreteket tett nekünk; gyenge erőnk teljes megfeszítésével és vas kitartással dolgoztunk mai napig a cseh-tót egységítés ezen munkáján.” – Felsorolja a

²⁵⁾ Vetin o Slovencine. 47. 1., 58. 1.. 94. 1.

munka részleteit és felveti a 'kérdést, hogy „mégis mindezek mellett mit értünk el? Pusztán semmit. Sőt még rosszabbul állunk, mint azelőtt.” „Sok tapasztalat, munka és elkedvetlenedés után utóvégre arra a meggyőződésre jutottunk, hogy a tótoknak a cseh nyelv elleni antipátiája alapos okokkal bír, melyek amíg nem szűnnek meg, addig ez az ellenszenv is él. Ezen okok magával a cseh nyelvvel függnek össze, vagyis inkább a cseh kíméletlen és merev makacsságban, hogy jobban kifejezzem magamat, a cseh hegemoniában, amely miatt a csehek egy mákszemnyit sem akarnak sajátjukból engedni, követelvén, hogy mi a mi eredeti, szláv, megóvott, széphangzású szóalakjainkat és képzéseinket teljesen eldobjuk és ezek helyett az ő alacsony, utálatos, sem az ószláv nyelvben, sem a többi szláv nyelvben semmiféle hasonlatos alappal nem bíró, szlávellenes, a szláv hallási sértő nyelvformáikat fogadjuk el.” – „Mi nem akarjuk és nem szabad a cseh testvéreinkhez fűző szent kötelékét a testvéri szeretetnek szélszakítanunk: azonban kedvükért nemzetünk életét megfőj tani és megóvott, eredeti szláv formáinkat sem áldozhatjuk nekik.” „Mindent adunk nekik: szívünket, támogatást, testvéri szeretetünket: azonban tót nyelvünket nem adhatjuk nekik. Sőt még ebben a tekintetben is akartunk nekik szeretetből áldozatot hozni, a kölcsönösség címen áldozatot, amihez semmilyen hajlandóságot nem mutattak. Látjuk tehát, hogy ez a mi vesztünk, ez a mi halálunk volna, hiszen a tót nyelv a mi életünk, népünk megváltása. A tót

nyelv nélkül a tót ember megszűnik tótnak lenni: a tót nyelvben érzi magát tótnak és szlávna²⁶⁾

Ezek és sok ehhez hasonló vélemény a csehek részéről nem maradt válasz nélkül. A cseh válaszokat és elméleteket a tótok letelepedésének kérdésével kapcsolatban ismertetem. A csehek a tót nyelv önállósítási mozgalmával szemben elvesztették a csatát és néhány évtizeden keresztül fájó szívvel látták, mint bontakozik ki a tót nemzeti eszme a tót nyelv segítségével. Azután, hogy a hibáspolitikai irányzatok, a tót politikai élnélenség a csehek részére ismét alkalmassá tették az időt arra, hogy a Havlicek és Palacky által hirdetett egységesítési eszme érdekében megkezdjék előrevivő, alapos munkájukat. Tudományos téren, nemcsak politikai téren, előkészítették a talajt. A tót nyelvet nyelvészek a cseh nyelv idiomájának találták és világszerte ennek mutatták be. A tótság központját, magját a morva tótságban látták. *Skultéty József* ezen elméletükre vonatkozólag többször behatóan nyilatkozott. „A mag, mely körül a nyelv képződik és kikristályosodik, a felsorolt megyék (Felsőtrencsén, Túróc, Alsóárva, Liptó, Zólyom, Hont, Bars, Nógrád) nyelve, a középtót nyelv. Ha grafikailag volna megjelölve, például piros festékkel, lg tűnnék, hogy a középtót nyelv házatája volna a leg-sötétebb és innen a cseh határig és a keleti területig a pirosság halványodajék. Amint a keleti tótok nyelve Szepesben, Sárosban, Zemplénben, bár nagyon is meg-

²⁶⁾ Slovo na case virovnanja rozepse strani spisovnjelio jnzika na Slovencsku. (Slov. Pohl. 1851.) 86., 87., 95. 1.

látszik rajta a kisorosz és lengyel szomszédság, sem néni kisorosz, sem nem lengyel nyelv és alapjában ahhoz a tót nyelvi maghoz közelebb áll, mely Liptóban, Tinóéban és Zólyomban él: éppen így a nyugati nyelvjárás Nyitrában, Pozsonyban, Morvaországban és Alsó-Trencsénben a cseh nyelvvel való számos közössége dacára, alapjában sokkal közelebb áll a középtót nyelvhez, mint a cseh nyelvhez és középpontja, mely vonzza, éppen úgy Liptóban, Zólyomban, Turócbán van, mint a keleti nyelvnek. Hogy a középtót nyelvnek centruma és hatásköre a morva tót nyelvben volna, – az teljes lehetetlenség.” „A tót nyelvnek a szláv nyelvekhez való vonatkozása, melyről Stúr és Hodza nem mai és nagyított terminológiával beszéltek, érthető, világos és letagadhatatlan. Ilyen a tót föld helyzete. Vájjon mást jelentenek-e Jagic tanár szavai, melyek a Magyarországon lakó tótok nyelvének fontosságát említik? „Pannónia a szláv nyelvekre nézve a centrális fekvés jellegével bírt, területén érintkeztek az északi, déli, keleti és nyugati szlávok. Nem csoda tehát, hogy a magyarországi szlovének, horvátok, tótok és kisoroszek szókincsében figyelemreméltó közös pontok vannak.” (Archív für slav. Philologie VII. 497. o.) Ezt Tagié azon magyarországi kisorosz szavak alapján mondja, melyek majdnem mind a tót nyelvben is vannak. Ezen szavak javarésze ugyanilyen értelemmel a szerb-horvát és szlovén nyelvben is előfordul.”²⁷⁾

A csehek ellenérvei szoros összefüggésben állanak

²⁷⁾ Slov. Pohlady. 1901. lf>7~1fW. I.

nak legerősebb cáfolnia az a harc, melyet a cseh befolyás, a csehesítés ellen a tót nemzetiségi eszme előharcosai folytattak. Történelmi alap pedig csak ott lehet - séges, hol a népek évszázadokon át közös történelmi háttárokra belül egységben éltek. Ez pedig szintén teljesen hiányzik. A csehek imperialista céljaiknak megfelelően gyártották tudományos véleményeiket és a külföldet ezekkel ostromolták és a külföld ezeket elhitte. Így keletkezett azután a csehek és tótok azonosságáról szóló külföldi vélemény.

Így *Pastrnek Fr.* szerint a tót nyelvnek a cseh nyelvhez való viszonya olyan, mint a rész viszonya az egészhez, *Jagic* pedig azt mondta egyik helyen, hogy a tót nyelvet az egyik, a cseh nyelvet a másik szárnyának kell tekinteni egyik, a szláv nyepcsoportban egészen tekintendő egységnek. *Jagic* azonban ebben nem volt következetes, mert néha ítéletei ennek a lételének ellent is mondtak. A nyelvészeket foglalkoztatta azután az a gondolái is, vájjon a cseh és tót nyelvnek közelségi nem-e a csehesedés okozta. A cseh nyelvészek természetesen arra is törekedtek, hogy a csehesedést ne lássák a tót nyelv átváltozásának, hanem állandó és nem beszivárgott jellegzetességének. A tót nyelv évszázadok óta a cseh nyelv befolyása alatt állt, meri az evangélikus egyházak könyveiben és hivatalos nyelvében otthont lelt. Innen kijutott, az úri családok közé. Ebből azután származott a tartós és erős befolyás. A cseh befolyást sokan a huszita mozgalmaknak tulajdonítják leginkább, ami téves felfogás. A huszita mozgalmaknak ez irányú hatá-

sáról találóan írja Skultéy, hogy Giskra katonái nem voltak alkalmasak kultúraterjesztésre, az idő is rövid volt. Különben csak az északi megyék és a bányavárosok vidéke volt a kezükben. A cseh nyelvnek erős hatása jelentkezett a lengyeleknél és a lausitzi szerbeknél is, bár ezek nem voltak a csehekkel közvetlen érintkezésben.²⁸⁾ A cseh befolyási úgy magyarázza, hogy a „cseh nyelv a tótoknál különösen a prágai egyetemnek IV. Károly általi alapítása óta (1348) kezd terjedni. Az egyetemi tannyelv a latin volt, azonban a tótok Prágában tanulva biztosan hazavitték a cseh nyelv tudását. Azután fél évszázad múlva IV. Károly fia, Zsigmond volt a magyar király, aki bár a huszita mozgalmakban politikai ellensége volt a cseheknek, azonban a cseh kultúra alatta valószínűleg terjedt. Azután jöttek a husziták. Utánuk, Mátyás uralkodása alatt (1458-1100), tehát majdnem a XV. század végéig, II. Ulászló alatt (akii a magyarok akkor Dobzse Lászlónak csúfoltak), II. Lajos alatt egészen a Habsburgok trónraléptéig a cseh nyelv Magyarországon nagy szerepet játszott. 1492-ben a magyar országgyűlésen az Ulászló és Miksa közötti szerződés csehül is tolmácsot tartott és a magyar történetírók úgy adják elő ezt az illető részt, hogy a király (II. Ulászló) ajánlván a szerződésnek az országgyűlés általi elfogadásait, nem latinul, hanem csehül beszélt.” A cseh befolyási azonban nemcsak ezen körülmények

²⁸⁾ Jan Giskra a cesky jazyk na Slovensku. (Slov Poh-lady. 142. 1. 1001.)

erősítették, hanem az évszázadokon keresztül húzódo kisebb-nagyobb cseh telepítések, melyek különösen a tatárjárás után voltak intenzívebbek. A közös királyok, közös seregek, a cseh seregeknek Magyarországon való táborozása szintén hatással volt. A huszita mozgalmak azután ezt a hatást erősítették, előmozdították csupán. A cseh írók a huszita mozgalmaknak e tekintetben túlságos fontosságot tulajdonítanak.²⁹⁾ A cseh nyelvet a reformáció helyezte el tartósan Felsőmagyarországon, az utat részére mindenesetre a huszita mozgalmak, valamint az ennek folyamán történt cseh betelepítések vágták. Ezt a korszakot és nyelvét *Botto Gyula* így jellemzi: „Az evangélikus iskolákban a tanítási nyelv az anyanyelv volt; így istentiszteleti nyelv is az volt, melyei minden egyházközség nemzetiségé szerint választott. A tót evangélikusok istentiszteleti nyelvül Húsz nyelvét, a cseh nyelvel választották, átvették a biblia cseh fordítását, a cseh énekes és imádságos könyveket és az evangélikus papság kevés kivétellel a lipitói, árvái, turóci esperességekben, amíg a tót irodalmi nyelven nem prédikáltak, a cseh nyelvet használják; természetesen a madáron papok nem képesek ezt megtanulni, olyan elrontott nyelven beszélnek, oly magyar kiejtéssel, hogy Húsz nem ismerné meg benne nyelvét.”³⁰⁾ Ez teljesen túlzás és egyoldalú beállítás, mert

²⁹⁾ Safarik, Palacky. Tablic stb.

³⁰⁾ J. Botto: O nábozensky nomerech evangelické cirkve v Uhrách. (Slov. Citanka. 90. l.)

hiszen a tót irodalmi nyelv megteremtésének szükségességét éppen ez az idegen bibliai nyelv okozta, melyet nemcsak a *madáron* papok, de a nép és a tani lók sem értettek. És minél jobban terjedt el a reformáció a tót-ság között, annál szélesebb területen lett az íráshasználatban és könyvekben divatossá a cseh nyelv, Cambel szerint a cseh-tót nyelv, mert ezt a. bibliai cseh nyelvel azután slovakizmusokkal tótosították. Minthogy a cseh nyelvet tanították az iskolákban, az Írástudók cseh nyelven írtak és így nemcsak egyházi nyelv volt, hanem levelezési, községi és néha megyei hivatalos nyelv is. Mindennek dacára idegen maradt a tót nép előtt, mert nem férközhetett annak szívéhez és lelkéhez és a tót nemzet öntudatra ébredésének, valamint nemzetiségi forrongásának korszaka nem a cseh, hanem annak a tót nyelvnek hálásához van fűzve, melyet a cseh nyelv a mostoha sors kényszerű sanyarúságába szorított.

A tárgyilagos tudományos megvilágítás céljából egy neves és érdemes szláv nyelvészünkhöz a következő kérdéseket intéztem :

1. A tót nyelv eredete és elhelyezkedést' ti szláv nyelvek között?

2. A tótok letelepedése Magyarországon, vajjon a csehekkel egy tömbben történt-e ?

3. A tót nyelv viszonya a cseh nyelvhez ? Azonos-e azzal? Dialektusa-e a cseh nyelvnek ? Mi a véleménye a csehek álláspontjáról: Dobrovsky, Safarik, Palacky, Kollár, Niederle, Pastrnek és Jagic elméleteiről?

4. Mi a véleménye a tolok álláspontjáról: Hodza, Hurbán, Stúr Skultéty felfogásáról, Florinskijről és Cambeltől ?

5. Hisz-e egy cseh-tót nyelvi kölcsönösség (vzajemnost) lehetőségében, azaz realizálhatóságában úgy, hogy a tót nyelv megóvható volna ?

A kérdésekre a következő érdekes és szakszerű választ nyertem :

1. A tót nyelv a nyugati szláv nyelvcsoporthoz tartozik, tagjai a lengyel (a kasub), a szerb, a cseh, a tót.

2. Kétségtelen, hogy hazánk területén, elsősorban a Vág mentén és Nyitra megyében mai értelemben vett tótok már a IX., X. és XI. századokban laklak. Hogy azonban ezt nem olyan értelemben kell venni, mint ma, azt a következők igazolják :

a) Pozsonytól Nyitrán, Honion, Nógrádon át fel Gömör megye Sajóig a XI. században a palóc-kunokat nem lehetett volna betelepíteni itt egy tagban, ha itt egy tagban tótok laktak volna.

b) Felsőmagyarországon sok volt a lakatlan erdőség, ahová telepítettek németeket (krikehátok, gründnerek, zipszerek). Gömör is lakatlan erdőség a XII. században.

r) Felsőmagyarországon lakatlan területekre való áttelepítés folytán tiszta lengyel nyelvű lakosság is van például Szepes megyében, Árvában.

3-1. A tót nyelv a nyugati szláv nyelvcsoporthoz önálló tagja hangtanilag, alaktanilag, mondattanilag, szóképletbelileg. A nyelvtudomány mind a mai napig nem

találta meg azokat a kritériumokat, amelyek alapján egymáshoz közelálló rokonnyelvek közötti meg tudná mondani, hol végződik a dialektus s hol kezdődik az önálló rokon nyelv, A nyelvtudományban például önálló új latin nyelv a provencal és önálló a francia, de azért a franciák soha sem fogják megengedni, hogy a provencal foglalja el az iskolában a francia nyelv mai helyét, viszont a nyelvtudomány szerint a német nyelvnek csupán nyelvjárása a holland nyelv, de azért egy hollandi sem fog lemondani arról, hogy ne hollandi nyelven írjon. Mindazok, akik a tót nyelvet cseh nyelvjárásnak mondják, tudva vagy nem tudva politikálnak, hiszen ha cseh-szlovák államról beszélnek, ez is elismerése a két fajnak, a két önálló nyelvnek. Vagy talán ezután cseh-szlovák nyelvről fognak beszélni? Az meg, hogy a tótok idestova száz éve önálló tót irodalmi nyelvet teremtettek, – s ha feledjük, nem magyar politikából, magyar nyomás alatt – egyenes cáfolata annak, hogy ők a jelen pillanatig a cseh nyelv nyelvjárásának tartanák nyelvüket. Cambel Samu a mai tót irodalmi nyelv és helyesírás kodifikátora egész működésével azon volt, hogy a tót nyelv önálló. Egyébiránt a tót irodalmi nyelvet az utóbbi évtizedekben nem a cseh, hanem az orosz nyelv részéről érték nyelvújítási alkotások. A kérdésben említett cseh álláspont képviselői politikáltak és a nyelvtudományi politikától nem tudták elválasztani. A tótok álláspontja, hogy nyelvük önálló nyelv, egyenrangú a cseh nyelvvel, helyes volt; Cambel elmélete szintén csak hipoté-

zisen alapult. Már Blahosláv, aki az első cseh grammatikát írta 1571-ben, külön és önálló nyelvnek tekintette a tót nyelvet.³¹⁾ A legnagyobb cseh nyelvész, Gebauer történeti grammatikájában nem is említi, mintha a tót nyelv a csehnek nyelvjárása volna. A Florinskij álláspontja szintén abban nyilvánul, hogy munkájában a Slovanski lekeyi-ben a tót nyelvet önálló nyelv gyanánt tárgyalja. Ha a cseh és a tót egy nyelv volna, úgy a helynevek lednek egymást és kérdés, hogy a cseh-szlovák államban milyen helyneveket is fognak használni, cseh vagy tót helyneveket? A cseh nyelv az igeragozásban, a vokálisokban, a mondattanban, a szókészletekben és sok minden egyébben különbözik a tóttól, úgy hogy a tót nyelv sokkal messzebb áll a csehtől, mint a szlovén a szerbtől, vagy a holland a nemeitől.

5. A nyelvi kölcsönösség teljes lehetetlenség; a nyelvek története azt tanítja, hogy egy nyelv nyomta el inkább a lobbit, mintsem keveredtek volna. Egészen biztos, hogy ha most a politikai célszerűség ugyan más viselkedést diktál a cseh nyelvnek, néhány év múlva a tót nyelvet túrni sem fogják, öntudatlanul üldözni fogják és a prágavidéki cseh nyelv lesz az uralkodó az egész területen, ha a tótság nyelvét nem fogja megvédelmezni. A nyelvek kölcsönös használata pedig elképzelhetetlen egy olyan expanzív nemzetnél, mint a cseh.

³¹⁾ Nemrég jelent meg (i e r ö J á n o s dr.: A c s e b t ő t n y e l v e g y s é g című érdekes nyelvészeti munkája, mely Blahoslav elméletével is foglalkozik. A munka a cseh és tót nyelv különbözőségét tárgyalja.

Úgy ebből a véleményből, annak tudományos megállapításaiból, valamint az általam fentebb elősorolt anyagból kiviláglik az, hogy bármennyire is eltérők a kérdésben megnyilatkozó irányok, mégis egy pontból indulnak ki és ez nem más, mint hogy a tót nyelv sajátos, a cseh nyelvtől eltérő önálló nyelv. És ha a mostani válságos időben, mikor a tót nép a válaszút előtt áll és döntenie kell, hogy melyik utat válassza, a cseh-tót egység útját, vagy a sajátos fejlődés útját, ha nemzeti önérzete birtokában” és nemzeti hivatása tudatában van, nem tétovázhat és nem választhatja az elnemzetietlenedéshez vezető cseh utat. A helyzet nagyjában ma is ugyanaz, mint a negyvenes években, azonban a tótokra nézve sokkal veszélyesebb. Akkor a cseh-tót egységben talán a cseh kultúrára, a cseh nyelvre még bizonyos lótosító hatást gyakorolhattak volna, mert a cseh nyelv akkor gyengébb is volt és a cseh nemzet is. Expanzív erőtevényezői még nem voltak olyan dominálok, a cseh hegemonikus törekvések még nem voltak olyan realizálódott politikai cselekedetek, mint ma. Akkor a csehtót egység kérdésében még egy nagy adag veszélytelen ideáлизmus volt, ma az erőtevényezőknak és erőviszonyoknak olyan alakulása történt, mely a cseh expanzió útjába gálákat nem fog emelni és ez az expanzív erő a tótságot el fogja söpörni. Ma már alig van hajlandóság nyelvi kölcsönösségre, inert a csehek kulturális és gazdasági fensőbbsege ezt már negligálhatja, kicsinyléssel fogadja. Akkor volt erre bizonyos hajlandóság, ma ez nincsen, ma döntő az a hamis beállítás, hogy a tótok

tulajdonképpen csehek és mini ilyenek kezeltetnek nemcsak a hatalmak részéről, hanem a csehek részéről is. Es ez lesz a tótok nagy szerencsétlensége és veszte, meri a cseh Ígéreték sem nem tarlósak, sem nem szavatartók nem lesznek. Aki a cseh nép fejlődését és erejének türelmetlen visszaszorítását ismeri, aki higgadt szemmel figyeli a cseh politikai tervek mindegyre kibővülő rajzai, az belátja, hogy a csehek öntudatlanul és önkénytelenül is a tót nép nemzeti fejlődésének útját hosszú időre, vagy talán mindörökre el fogják vágni. Hajtja őket azon eleven erő, mely évszázadokon keresztül alárendelt szerepben volt kénytelen a reánehezédő nyomással arányban megizmosodni. Erről részletesen a következő fejezetben.

A cseh imperializmus, A cseh-tót kérdés és a tét kérdés ellentéte.

A háború és a nyomában működő diplomácia, szívos propaganda és egy következetesen egyoldalú informálást folytán csak a cseh-tót kérdési ismeri, csak a cseh-tót nemzetről beszél, csak erről akar tárgyalni és csak e felelt akar dönteni. Az entente nemzetei a cseh kérdésnek csupán ezen hódítási törekvéseivel ki-bővített tartalmát ismerik, úgy látják, hogy ez egy harmonikus egészei alkot, melyben nincsenek belső ellenlétek, egymással szembenálló nemzeti és halalmi érdekek, nincsen benne egy erősebb és egy gyengébb fél, ami a győzők és legyőzöttek jelenlétéi kizárja. Azt hirdetik, hogy a probléma cseh-tót megoldása igazságot hoz és igazságtalanságot szüntet meg és mégis van egy tisztán tót kérdés, melynek nyílt és egyszerű tanulsága az, hogy nem a cseh-tót kérdés igényli a nemzetek egyenjogúságán alapuló igazságos megoldását, hanem egyedül a tót kérdés, mert a cseh-tót megoldás ne ni lehet maradandó érvényű, hiszen igazságtalanságot tartalmaz a tót nemzet ellen, elnyomási és megsemmisítési

tendenciát önálló és egy szebb jövőre hivatott egyénisége ellen. A tót kérdés az, melyet meg kell oldani, hogy egy fájó seb gyógyíttassák, mert a cseh-tót nemzetegységen belül a tót kérdés a cseheknek imperiálisztikus és túlzóan nacionalista tendenciái miatt nemcsak továbbra is megoldatlanul élni fog, hanem kútforrása lesz egy a nemzeti pusztulásnak és a teljes elnemzetiellenedésnek kilelt nemzet panaszainak, mely nemzet azok ellen fog fordulni, kik ebbe a veszedelembé beletaszították, mert a cseh-tót kérdés nemzetközi rendezésénél nem látlak, hogy a tót kérdés a cseh kérdéstől teljesen független, meri egy különálló, jellemében eltérő nemzetnek törekvései és nemzeti-egyéni igényei követelik kielégítésüket és nemzetközi elismertetésüket, Ezért minden tekintetben e kérdés kezelésénél és a mostani események objektív mérlegelésénél nem lehet és nem is szabad egy cseh-tót kérdéstről beszélni, egy cseh-tót nemzeti egységről, hanem csakis egy lói kérdéstről és egy tót nemzetről. Ezzel tartozik mindenki, aki a szabad nemzeti érvényesülést kívánja, aki azt elő akarja mozdítani és aki a tótságot az elcsehesedés örvényéből szeretné kiragadni. Ezzel tartozik mindenki az általános emberi igazságnak is, amelyen a világ új berendezkedése épül és amely azt hirdeti, hogy egyetlenegy nép, egyetlenegy nemzel ellen sem szabad ezentúl igazságtalanságot elkövetni.

Nem tagadhatjuk, hogy a tót kérdésnek mai teljesen meghamisított alakban történő tárgyalásához a múltak irtózatossá hibái vezettek, nem hallgathatjuk el,

hogy nemcsak a csehek okos politikája, hanem a tart-
hatatlan magyar osztálypolitikától eltelt közszellem ve-
zetett a tót kérdésnek ezen veszedelmes alakulásához.
De ez még nem lehel elég ok arra, hogy a nemzetközi
felfogás és közvélemény a tót nemzetet nemzeti egyé-
niségének elvesztésével büntesse, ahelyett hogy meg-
védje. Nem lehet ok arra, hogy előtte a nemzeti meg-
erősödés útjait elzárja és őt egy imperialisztikus és
nacionalista célok által túlfűtött expanzív nemzet teher -
hordozójává lealacsonyítsa: De nem lehet ok arra sem,
hogy a tót nemzet nyelvét és kultúráját elveszítse és
fgy hamis megoldás, egy hamis jelszó következtében
minden téren egy idegen nyelv használatába belenyu-
godják. Végtetes hiba volt, hogy a magyarság mikor a
tótok saját nyelvükért a cseh prepotencia ellen küz-
döttek, őket nemcsak, hogy nem támogatták, hanem
nem látták be, hogy a csehek nyelvi aspirációi milyen
politikai jelentőséghez és kifejlődéshez fognak vezetni.
Egy még végtetesebb hiba volt az is, hogy a tótság a
közhatalomban alig részesedett. Ez a tót középosztály
megerősödéséhez és kifejlődéséhez természetesen nem
járult hozzá. Főlöskégy a kormányoknak e téren elkö-
vetett hibáit felsorolni és kritika tárgyává tenni, ezeket
ismeri és súlyosan érzi ma mindenki.

Magyarországon a tót kérdésben kél lel fogás voll
leginkább érezhető. Az egyik grandseigneurri hangon
azt hangoztatta, hogy a kérdés nem fontos, a másik
ellenben, hogy benne csupán cseh propaganda vonat-
kozások vannak. Mind a kellő azonban találkozott

abban, hogy a helyzetei tisztán megismerő felfogás. amely arra a meggyőződésre jutott, hogy a csehek a tót nemzetet saját nacionalizmusuk vontatókötelére akarják akasztani és ezt rendszeresen előkészítik, nem más, mint a közlőről látás túlzása és mint ilyent le-kicsinyelték. A tótság az utolsó évtizedben nehéz benső harcot folytatott. Azok a férfiak, akik féltékenyen őrködtek a tót nemzet nemzeti jellegzetességei felett, a cseh befolyás ellen küzdöttek, libben a harcban, melyet egy nehéz helyzetben leledző nemzet a két irányból jövő idegen befolyás ellen folytatott, a tótság megmutatta azt az életerejét, mely egy évezreden keresztül sajátos népi tulajdonságait megőrizte és megismerte azt az utat, melyen nemzeti érvényesülését elérhetné. Nem a túlnyomó, hanem ennél még hatalmasabb többsége e népnek jól tudja, hogy ezt az érvényes ülest nem a cseh-tót államban, hanem attól elkülönülten, teljes önállóságában Magyarország geográfiai és gazdasági keretén belül találhatja meg. A tót nemzeti tanács közismert határozata folytán, ha a helyzet úgy is alakult, hogy a csehek Felsőmagyarország megszállása előtt és után azt hirdetik, hogy a tót nemzet követeli a cseh-tót nemzetegységei és hogy ez irányban döntött, ez úgy volt lehetséges, hogy a tót nemzeti, tanács a határozathozatalnál nem vezetett a tótság többségének szellemében és érzésében.

A döntés előtt a tót nemzeti tanácsban heves vita volt, amely szintén arról tanúskodik, hogy a tótok önrendelkezési jogának kizárólagos kezelése nem. illetve meg

a tót nemzeti tanácsol, melyei a csehbarátok taktikája, a cseh politikával való kokettírozása ezen határozatba bekényszerített. A háború a csehbarát elemeket, amelyeket a tót nacionalizmus a háborút megelőző években már kiszorítani kezdett, erőteljes szerephez segítette. A csehek államjogukat a természetes jogokra való hivatkozással a tót területekre való igényekkel bővítettek ki és azt terjesztették külföldön az ententenál, a semleges államokban, hogy nemzetük egy része a tót-ság, melyet a magyarok elnyomnak, melyet fel kell szabadítani. A kérdési ezen az alapon rendszeresen propagálták és a tótok politikai vezetői elégülten látták, liogv nemzetük bizonyos tekintetben aktuális lett, hogy ha nemzetközi közvélemény a lótokkal foglalkozik és azt csakis a cseheknek köszönhetik, de nem törődlek azzal, hogy ez a kérdés napirenden maradjon és nem törődtek azzal sem, hogy mint a csehek integráns alkotó része, vagy mint csehek szerepelnek. Azt gondolták, hogy ez mindenesetre nekik használni fog. A tótok passzív magatartása következtében, melyet ebben a kérdésben tanúsítottak, az ententenál kialakult az az egységes felfogás, hogy a tótok nem igényelhetnek önálló nemzeti érvényesülést, mivel, a csehekkel egy nemzeti alkotnak. Mikor a tótok ezen reájuk nézve végzetes vélemény kialakulásának belátására jutottak, a lavinát már nem tudták feltartóztatni, azért sem, mert a csehbarát tótok a tót politikában is előkészítették a talajt. Az előző magyar kormányok teljes rövidlátásukban azon tót politikusoknak, akik a nemzeti érvé-

nyesülés politikáját hirdették, nem siettek segítségükre, úgy hogy a tót politika vezetésétől teljesen leszoríthatk. A tótoknak nem volt odakint nemzeti szószólójuk, mert az a néhány ember, aki a külföldön a tótok nevében beszélt, mind a cseh imperialista nacionalizmus szolgálatában állott, mely a tótok nemzeti léte ellen tört. De itt kell sem volt a tótoknak szószólójuk. A csehbarát elemek taktikája és terrorizmusa, ezen ország szerencsétlen kormányai elzárták útjukat és teljesen izolálták őket és ebből keletkezett az a nehéz helyzet, melynek láttára önként felvetődik a kérdés, miért legyenek a tótok egyedül az a nemzet, melyet a háború az elnemzetetlenedés veszedelmébe döntött és mikor az összes nemzet a nemzetiségi elv alapján berendezkedik, miért legyenek éppen a tótok azok, akik a nemzeti érvényesülés kilátásairól, a nemzeti jövőről lemondjanak és végül miért alkalmaztassak a wilsoni elv éppen ennél a nemzetnél tévesen és hamisan? Ezt a nagy igazságtalanságot meg kellett volna akadályozni.

A tót nemzeti tanács határozata, mely a cseh-tót nemzetegység javára döntött, nemcsak a magyarság, hanem a tótság részérc is meglepetés volt, inert ez a csehbarát politikusok kivételével, a cseh-tót nemzetegység irányában nem volt barátságos hangulatú. Egész Felsőmagyarországon inkább az önálló tót nemzeti érvényesülésről beszéltek, mint a cseh megoldásról, hiszen a közhangulatot jellemezte az a bizalmatlanság, mely ezzel szemben eltöltötte. A tót sajtó vezető orgánuma, a Národnie Noviny Turócszentmártonban,

csupán a tót nemzeti követelések kielégítéséről írt és hogy a cseh megoldás propagálását mellőzte, az távolról sem a cenzúra nyomására vezethető vissza. A cikk vezető eszméje a tót tanács határozatának időpontjáig az volt, hogy a tótságnak legyen saját nemzeti élele és erről nem szabad lemondania ebben a válságos időben, amikor szó van arról és szó lehet arról, hogy egyik vagy másik idegen nemzet testbe elmerüljön.

A lói nemzeti tanács október 30-án kimondotta, liogy a tót nemzet úgy nyelvileg, mint kulturtörténetileg a cseh-tót nemzet részét alkotja. Az összes kultúrharokban, melyek a cseh nemzet nevét az egész világon ismertté lelték, a tótság is részt vett. Ezen cseh-tót nemzet részére követeli a tót nemzeti tanács is a teljes függetlenségen alapuló korlátlan önrendelkezési jogot.

A fent. ismertetett két felfogás teljesen ellentétes. meri az egyik a tót nemzeti egyéniség kérdéséből, az önálló, egyenjogú nemzeti kérdésből fakadt, a másik megtagadja a tótságot és azt a cseh-tót nemzetegység béklyóiba akarja szórni ilyen körülmények közötti önként adódott a kérdés, hogy vájjon a tót nemzeti tanács a tót nemzet tényleges akaratát képviselte-e, vájjon megfelelt-e annak a bizalomnak, melyről fel tételezhető, hogy azt a tót nép egy ilyen tanáccsal szemben előlegezte. A nemzeti tanács tagjai, akik határozatuk, tényleges megvalósítására törekedtek és azt azóta tényleg meg is valósították, megakadályozták ezzel azt, amit a lói nemzet cselekedni kívánt, hogy

népi sajátosságát érvényesítse. Mégha voltak a hódításra vágyó cseh politika előtt, mely a német területeknél a történelmi alapú államjogra hivatkozik, a tót területeknél. Viszont a minden történelmi alapot nélkülöző természeti teóriát hangoztatja, bár még erről sem lehet szó, mert amint kimutattam, a tót nyelv nem azonos a cseh nyelvvel és nem is dialektusa annak.

A tót nemzeti tanács tehát a tót kérdés aktualitását azzal megakadályozta, hogy a cseh-tót kérdést tolla előtérbe és ezzel a cseh imperialista célokna tett szolgálattal, nem pedig saját kis nemzetének, amelyről kiváló költője, Hurbán Vajansky mondotta; hogy ugyanolyan joga van egyéni életet élni, mint a rét virágának a hatalmas fák mellett. Ezt a virágot Turócszentmártonban hervadásra ítélték. Bármiképpen szervezkedik az új cseh-tót köztársaság, mégis az imperializmus műve és bármiképpen alakul a tót területeknek viszonya a cseh tömbhöz, az a kilátás, hogy a tótság a cseh hullámokban el fog merülni, valósággá lesz. A legszélesebb, a legfeltékenyebb garanciákkal biztosított autonómia esetében is a csehekkal való közösség, a tótság pusztulásához vezet, mert a tótság gyenge ahhoz, hogy a csehekkal való kölcsönhatásokban eredetiségél és önállóságát megőrizhesse. Hét évvel ezelőtt megírtam, hogy „a cseh nemzeti politika a legerősebb és a legkövetkezetesebb az osztrák-magyar monarchiában. A csehek politikai önérzete és Öntudata egyike a legimpónálóbbaknak, hatalmas gazdasági fegyverekkel rendelkeznek, melyekkel meghódítják a tót területeket de

nemcsak ezeket, hanem gazdasági függésbe akarják és kezdik hozni a lengyel területtől délfelé vonuló kelet-európai területeket is. Nem csoda, hogy egy ilyen protektor segítségét szívesen fogadja egy kis népességű nemzetiség, melynek vezetői ugyan folyton azzal áltatják magukat és a tót népet, hogy szó sincsen nyelvi és kulturái egységről, csupán csak kölcsönöségről, kölcsönhatásokról, mert hiszen ők nem áldozzák fel ezzel nemzeti egyéniségüket, azonban azzal nem számolnak, hogy az ilyen kölcsönösséghez a cseh testvér nemzet sokkal többet adhat, mint a zsenge kultúrájú tótság és hogy elvégre ebben a kölcsönösségben elérkezik egy időpont, mikor a tótság már kifogy a kölcsönhatás előidézéséhez szükséges őt megillető részből, mikor már minden nemzetiségi vagyona és jellege befolyt már a csehekbe és nem lesz már mit adnia a kölcsönösséghez, mikor már a tót nép teljes kulturái életéi a cseh jelleg fogja kitölteni, mert hiszen akkor kölcsönöségről szó sem fog lehetni. A rokon kultúrák felszívódási törvénye parancsol itt is.”

Ennek a felfogásnak az érvénye ma is fennáll és a tót nép ismét nem fog politikailag érvényesülni, mert alárendeltje, zsoldosa lesz a cseh előnyomulásnak, a cseh terveknek, a cseh nacionalizmusnak, ahelyett, hogy következtesen, nemzeti rendeltelése mellett tartott volna.

A cseh-tól állam a demokrácia jelszavaival lépeti l'el és ezekkel rendezkedett be, azonban a valóságban néni demokratikus, meri hiszen azok az államok, ame-

lyek más nemzetek életébe önkényesen belenyúlnak, hogy önző nemzeti érdekeiket előmozdítsák, imperiálisztikus célokat hajszolnak. A csehek imperiálisztikus tendenciája a demokratizmus mögé rejtőzik és ezért tudta a tót politikusokat is tévútra vezetni. Mikor Prágában cseh-tót nemzeti tisztségeket fogadtak el, úgy nem képviselik a tót nemzet érdekeit, nem képviselik nemzeti érvényesülését, csupán rezignált belenyugvásukat a cseh annexiós politikába, mely a tótság elnemzetietlenedésére törekszik. Egy imperiálisztikus államalakulat nem lehet demokratikus és ezt be fogják majd látni a tótok is. A tótok képviseli azt hirdetik Prágában, hogy a tótok nem akarják a magyar szabadságot, melyet az új Magyarország nekik kínál, hanem csak a cseh szabadságot. Ez elfogult rövidlátás. Ugyan ki fogja a tót nemzetet a nemzetek tanácsában képviselni, ki fog a zöld asztal mellett a tót nemzeti érdekekeit síkra szállni, ki fog, mikor az események a tótokra nézve oly nehéz fordulatot vettek, a tótság nemzeti érvényesüléséről beszélni? Senki. Mindenütt csakis a cseh-tót szempontok, érdekek és követelések fognak beszélni, még ott is, ahol a tót politikusoké lesz a szó és világos, hogy ez a tót nemzeti érdekeket megakasztja, mert ezáltal őket a világ előtt elfedi és némaságra ítéli. A cseh-tót kormányban és néhány cseh vezető hivatalban tótok ülnek. Mindezek a csehbarát tót politika képviselői, akik három évtized óta a cseh-tót nemzetegység érdekében működtek. A Has-csoport, mely Magyarországon ezt az agitációt kezdeményezte, tettel tényező lett, álma valóra

vált: a tót nemzeti jövőt megtagadta és sírjál megásta. A tótság, mely felfogása szerint másfélezer éve él lakik és sok szenvedés dacára nyelvét és kulturáját megőrizte, saját politikája hibái folytán ezen féltékenyen őrzött kincseket elveszíti.

Mindennek dacára a tót kérdés ismét, szóhoz fog jutni. A képződő új világrend alapján övé a szólás joga és nem a cseh-lói kérdésé, mely imperiálisztikus és túlzó nacionalista célokat kövei. Mindazok, akik a lói kérdésnek a cseh-tót megoldásban való végzetes elmei-ülését nem szívesen látják, fájdalommal tapasztalhatták, hogy a nemzetközi helyzet reánk nézve kedvezőtlen alakulása miatt, nem akadt olyan egyéniség, mely módját és útját találta volna annak, hogy a tót kérdésnek, a cseh-tót nemzetegység hamis demokratizmusa által elzárt szelepei megnyíljanak, hogy úgy a belföldön, mint külföldön a kérdés lényegét megismerjék. Természetes, hogy a cseh-tól nemzetegység általunk való elismertetése nem járult ahhoz a törekvéshez, hogy ezek a szelepek a reájuk nehezedő nyomástól megszabaduljanak.

Kétségtelen, hogy a hangulat Felsőmagyarországra a turócszentmártoni határozat idején és közvetlenül azután korántsem volt egységes és ez a hangulat nem is fedte azt a határozatot. A tót nemzeti tanács határozatával általában elégedetlenek voltak, azonban a cseh-tót frakciónak kedvezett a kialakuló helyzet, a zűrzavar, melyben terrorral csakhamar magukhoz ragadták a hatalmat. Ezen terror dacára elég gyakran hangzottak

el a tótok részérői energikus tiltakozások a esetiekhez való csatlakozás ellen. Azok a tótok, kik a helyzetet elfogulatlanul megítélik, jól tudják, hogy a csehek mellett csupán alárendeli szerepük lesz és azt is tudják, hogy a cseh-tót államalakulásban a tótoknak semmilyen tényleges önrendelkezésük, semmilyen tényleges autonómiájuk nem lesz. A tótságnak a cseh-tót államban való jelenléte külsőleg csakhamar el fog simulni, a tót nemzet nemzeti érvényesülése., a tót területnek nemzeti szervezkedése és tót nemzeti berendezkedése, ha ma talán még minden úgy történik, mintha tényleg a csehek akarnák, teljesen el fog felejtődni. Minthogy a csehek túlzó imperialista állásponton vannak, azt hangoztatják, hogy a tótok tulajdonképpen csehek, nyelvük a cseh nyelv, tehát az autonóm berendezkedés szüségtelen és így a tótok segítségével és szemök láttára kialakul egy ultranacionálista állam, mely a meghódítottnak vélt kisebbséget nyelvi és politikai reáerőszakolással már most nemzeti jellegének és népi tulajdonságainak elhagyására akarja reábírni.

A cseh sajtóban már most olvasunk hirdetményeket, melyekben Felsőmagyarországba cseh tanítókat, tanítónőket, tanárokat toboroznak. Ezek nem tudnak tótul, ezek nem tótok, ezek csehül fognak tanítani, amíg élnek és amelyik iskolába cseh pedagógus kerül, az el fog csehesedni. Vagy pedig a cseh színészet tótul fog-e játszani Felsőmagyarországon? A tót nyelv szépségeit fogja-e hirdetni? Cseh nyelvre fogja akarni reászoktatul a tótokat. A cseh sajtó talán tótul fog-e írni a

tótok kedvéért. A tót terület Csehország mellett sokkal provinciálisan? jellegű állapotban lesz, mert a központtól félreesik és ezért sej tója sem fog hivatása magaslátára emelkedni és a cseh sajtóval szemben el fog maradni, el fog némulni.

Azok a tót politikai vezetők, kik a legutóbbi időben a csehekhez való csatlakozási propagálták és akik azelőtt a tót nemzeti eszmék érdekében oly hevesen agitálak, a legfonákabb és lehetetlen helyzetbe kerüllek, mert azt az álláspontul kell védelmezniük és népszerűvé lenniök, mely ellen tulajdonképen harcollak, és amely a tót nemzeti eszme bukását jelentené. Azt kell hirdetni öök, hogy a tótok részére csak egy út, egy választás lehetséges, a cseh tömbbe való beolvadás; egy különleges nemzeti szervezetei nem lehel, és nem is kell igényelniök. Azt az eszmét kell propagálniuk, hogy a tótság önálló nemzeti berendezkedése, akár a magyarországi területi egységen belül, akár azon kívül, nem lehet nemzeti cél. Ez a cseh-tót propagandának a tót nemzeti eszmére vonatkozó tartalmi hazugsága. Egy nemzeti eszme nem tartalmazhatja a nemzeti likvidálás célját, mert egy nemzeti eszme az illető nemzetnek az élethez, a jövőhöz, a jóléthez való jogát és akaratát hirdeti, éppen ezért a tót nemzeti eszme sem jelentheti a tót nemzet kimúlását, a csehekbe való elmerülését, a cseh-tót állam testébe való eltűnését, hanem éppen az ellenkezőjét. Ez a tót nemzeti eszme a cseh törekvéseknek - legerősebb megakasztó ja és akadályja lesz, mert azt nem lehet elnyomni; minden elnyomás és minden igaz-

ságtalanság megbosszulja magát. A cseh igazságtalanságot, melyei mostan a tót nemzet ellen elkövetnek, megbosszulja az a tót nemzeti eszme, melyet a cseh-tót politikusok törekvései ma elnyomnak. Ezt az eszmét, nem lehet azzal elhallgattatni, hogy a hivatalokba csehbarát tótokat ültetnek. Az osztrák politikának, az elavult, elaggott Ausztriának is voltak cseh hivatalnokai és cseh miniszterei és mindazonáltal a cseh nemzeti törekvéseket, programot nem lehetett elnyomni és eltemetni. A cseh hivatalnokok és a cseh miniszterek nem jelentették a cseh kérdés megoldását. A cseh-tót állam jelenlegi politikája is ilyen rendszerű, csalódni fognak benne azok, kik a tót nemzeti aspirációk kielégítését várják tőle.

A tót nemzetnek a csehekkel szembeni bizalmatlansága nem alapnélküli és a tót nemzet önálló nemzeti céljai eléréséhez csakis a magyar népköztársaságban található önzetlen és igazságos védelmezőre. A népköztársaság szem elolt tartván a nemzetek egyenjogúságát, lehetőségét nyújtotta a nem magyar nemzeteknek az autonómiákban való teljes nemzeti érvényesülésre nézve. Ezen autonómiákat az ország területi integritása mint egy külső keret egybefoglalta volna. Az autonómiák a nemzetek elhelyezkedésével és területi kiterjedésével szoros összefüggésben állnak és ebben a tekintetben úgy a csehek, mint a románok a Wilson-féle örendelkezési jogot saját imperialista céljaiknak megfelelően hamisan értelmezik és jogosulatlan területi követelésekkel léplek fel. A cseh-tót politika eleinte

13, majd 14, 16, azután 18 megyét és most még többel követelt. Ez a jogosulatlan területi igény a csehek részéről azzal indokoltatik, hogy büntetésből a magyaroktól minden lehetőségei meg kell vonni, nehogy területükön más nemzetiségeknek töredékei lehessenek, és országuknak egynyelvűnek kell lenni. „Ez legyen az igazi fizetség azért a katasztrófáért, melyet erőszakosságukkal Európa népeire zúdítottak.”³²⁾ Ez a rabuliszlika annyit jelenti, hogy a cseh-tót állam azokat a területeket is követeli, melyek a tót etnikai területből, ha halványan és sporadikusan is, messze a másik etnikai területekbe belenyúlnak. Ezek a területek úgy jelöltetnek meg, mint amelyeket a cseheknek meg kell hódítani. A wilsoni elv nem ezt mondja. Nemzetiségi többségekről beszél, ezért ezeket a területeket a számításból ki kellett volna kapcsolni. A tót autonómia, a tót nemzeti érvényesülés hívei valószínűleg szintén ezt vallják, mert a tót nemzetnek nem lehetnek hódítási céljai és az öntudatos nemzeti politika, amely egy intenzív nemzeti fejlődést céloz, nem aspirál idegen etnikai területekre, mert az ezekre fordított nemzeti erő tulajdonképpen erőpazarlás, elfecsérlése a nemzettől megvont erőknél. Tehát a tót nemzet érdekében áll, hogy csak azt a területet igényelje, melyen abszolút többségben van és hogy erejét más nemzetiségű területekre ne fordítsa, inerte ezzel az erővel saját nemzeti létét sokkal jobban alapozhatja meg.

³²⁾ B o h a c A.; Národ 42. számában .közölt cikkéből.

A magyar népköztársaságnak hátsógondolat nélküli, őszinte politikája és a népköztársaságnak a nem magyar nemzetekre vonatkozó egyenes akarata a cseh politikában nyugtalanságot keltett és ezért is vált részükről szükségessé Felsőmagyarország megszállása. Ezt a megszállást mindenféleképpen indokolták és magyarázták és valóban tragikus, mikor a prágai nemzetgyűlés tót tagjai, Pauliny, Okányik, Jánoska stb. arról tartanak tüzes beszédeket, hogy a tót területeket fel kell szabadítani. Ki alól, mi alól? Ez a felszabadítás a tót-ság rabságát és szolgaságát jelenti. A prágai nemzetgyűlésen elhangzott tót beszédek és interpellációk a cseh megszállás kieszt praeludiumai voltak. A cseh megszállás célja nem a rend fenntartása, hanem a végleges berendezkedés, aminek bizonyítéka a már alkotott törvények, szervezkedés. A cseh megszállás egy fajt accompli a béketárgyalások részére, egy népjogellenes cselekedet, mely magában hordja az esetleges béketárgyalások ez ügyben elfoglalandó álláspontjának megelőzését.

Azonban ma olyan időket élünk, *mikor « leyszilárdabbnak. képzelt hatalmak és erők is összedőlnek máróhólnapra, A mai világszellem ellenségesen nézi a türelmetlen imperializmust, Az imperialista, túlzó nacionalizmus oszlopai összedőlhetnek ott is, hol hivalkodva szónokolnak róluk. A földrengés oda is elhathat és megrázhatja a gyenge embereket. Ezért is jobb, ha a büntetés szellemét. Lássák be, hogy a cseh-tót kérdés*

nem egy homogén nemzet kérdése, mert ez a cseh-tót államalakulás egy nemzeti igényekkel és jogosultsággal bíró nemzetnek, a tót nemzetnek romlását jelentené. Tudják meg, hogy a cseh és lói nemzet nem egy nemzet, hogy a tót nemzet sem nyelvi, sem történelmi, sem kulturális, sem más közösségben a cseh nemzettel nem élt és nem él. A tót nemzeti eszme egészen más irányú és útja a teljes önálló, nemzeti érvényesülésnek a magyarországi területi és gazdasági tevékenység keretén belül való megvalósításához vezet. Ne felejtsük el, hogy az igazság, az általános emberi érdek követeli, hogy a cseh-tót alakulással ne nyomorítsanak meg két más nemzetet: a tótot és a magyart. A tótot, melynek nemzeti önálló érvényesülése most időszerű, itt van az ideje, melyet nem szabad elmulasztania és a magyart, mely testvérnemzetével egy területi és gazdasági egységben a békés fejlődés korszakát akarja élni.

A magyarországi lengyel területek kérdése.

A háború után bekövetkezett zűrzavarnak, a volt monarchia területén élő nemzetek (a magyarok kivételével!) mohó terjeszkedésének egyik meglepetése volt a lengyelek benyomulása, Árva, Szepesmegvék részleges megszállása. Sokan, akik az ország néprajzi viszonyaival nincsenek tisztában, felháborodottan kiáltották, hát a lengyelek is? A felháborodásnak legnagyobb hullámai azonban a csehek között keletkeztek, ami nem jelent egyebet, mint mikor a préda felett osztozkodók egy kis koncon kezdtek hajbakapni. A kérdést teljesen objektíve és tudományos szempontból mérlegelve, a lengyeleknek éppen olyan joguk van, azaz hogy joguk nincsen, egész Felsőmagyarország megszállására, mint a cseheknek és sokkal több joguk van Árva és Északszepes megszállásába, mint a cseheknek, meri az említeti területen lengyelek laknak és nem csehek. A lengyel megszállás feletti cseh megdöbbenés érezte, hogy ebből a kérdésből erős bonyodalmak keletkezhetnek, mert a lengyelség, mely oly hosszú idő óta kénytelen volt elszenvedni a nemzeti szétszakítottság

keserveit, sem a fenyegetéseknek, sem a tekintélyeknek nem fog engedni, hogy kiürítsen a csehek részére olyan területekét, melyek lengyelek ugyan, melyek azonban a cseh gazdasági tervek részére kitűnő hasznot hoznának. A sziléziai kérdésben a csehek azt gondolták, hogy a lengyelség ölhetett kezekkel fogja nézni, mint foglalják el a csehek egész osztrák Sziléziai és porosz Szilézia egy részét. Csalódtak, mert a lengyelek felkészültek és az osztrák Szilézia lengyel részét Teschennel és Oderberggel együtt a lengyelek megszállták és rövid időre az árvái és szepesi északi területet is.

A csehek által megszállott tót terület, mint már említettem néprajzilag korántsem egységes. Ezen a területen vannak tótok, németek, magyarok, lengyelek, kis-oroszok és ha. tényleg a balvégzet úgy hozná, hogy Felsőmagyarország Csehországhoz tartoznék, akkor csak e kis területen öt nemzetiséggel volna dolga a cseheknek, mert a lengyel kérdés például ezentúl már sokkal intenzívebben fog élni, ha a lengyeleknek az általuk megszállott területeket nem sikerülne megtartaniok. A csehek és lengyelek közötti ellentét ezen területeket illetőleg ki fog törni. A békekonferencia a lengyeleket nem fogja lecsendesíteni, ők nem várhatnak a békekonferenciára, ők nem appellálnak a békekonferenciára. ők tudják, hogy a békekonferencia a meglévő állapotokból indul ki és arra törekednek, hogy ezekéi az állapotokat saját akaratuk szerint alakítsák, Tehát nem olyan idealisták, mint másutt.

Minthogy a lengyel kérdést alig ismerik nálunk,

szükségesnek tartottam, hogy ezt a kérdést ezen munkámban röviden ismertessem. A kérdés nemcsak hogy aktuális, de a cseh-lengyel ellentét következtében még aktuálisabb lesz. A csehek, bár erősen hangoztatják, hogy a lengyel testvéreik barátságát biztosították maguknak, a lengyelekben és az új lengyel államban egy olyan szomszédra tesznek szert, melynek erő teljessége és önérzete, az elnyomás után természetszerűen kifejlődött expanzivitása sok gondot fog nekik okozni. A magyarországi lengyel kérdéstről röviden a következőket közlöm:

Az északkeleti megyék különféle statisztikája, néprajzi leírása és az ebből levont, a népfajok történetére, bevándorlására és letelepedésére vonatkozó következtetések bizonyos tekintetben hamisak. Ezen területek statisztikája rendkívül kedvez a tótoknak, a lengyelek és rutének rovására,³⁸⁾ mert nem készüli lelkiismeretes nyelvismeret és etnográfiai tudás alapján, hanem elfogadhatatlan felületességgel, mely az északkeleti terület nyelvlabirintusában eligazodni nem tudott s így bosszulhatta meg magát a nemzetiségi nyelvekben való járatlanság.

Hivatalos statisztikánkban a lengyel nem szerepelt, holott Trencsén, Árva, Szepes és Sáros megyékben

³⁸⁾ C z a m b e l S. is nagyszabásúnak tervezett, de félbenmaradt munkájában: „Slovenská rec a jej mieslo v rodine slovenských jazykov. Ő említi, hogy az északkeleti területen 12 községet írt be a hivatalos statisztika 1900-ban tótnak, holott rutén és 51 községet, mely lengyel. (76. oldal)

tekintélyes számú lengyelség lakik, melyet a statisztika tótnak számít és amely részint azért, mert lengyel testvéreik nem törődtek velük, részint pedig, mert a lói kulturális és politikai törekvések területébe estek, tótosodott. A tótosodás legkevésbé észlelhető Szepesben. mert a német elem egy ideig elválasztó éket alkotóit a lengyel és tót terület között és a szepesi Magurában a lengyel nyelv, kiejtés, viselet, szokás, gondolkozás még a legtisztább. A tót iskola, tót imakönyv, tót pap, lói újság, tót gazdasági tényezők (pénzintézetek), tót politika (tót nemzetiségi képviselő) sokat rontottak lengyelségükön. A gorálok³⁴⁾ falvai kezdenek veszíteni lengyel jellegükből és nem túlzás, hogy a lengyel-tót nyelvhatáron fekvő falvak egyik vége tót jellegű, másik vége még lengyel.³⁵⁾ A magyarországi lengyelség iráni a galíciai lengyelek akkor kezdettek intenzívebben érdeklődni, mikor a gyenge lengyel Tatrakultusz, mely

³⁴⁾ A hegyi falvak lakóit lengyelül gorál-oknak hívják.

³⁵⁾ Ezek a hegyi falvak rendszerint nagy kiterjedésnek, mert a házak egymástól messzire esnek. Az árva megyei lengyel-tót faji megoszlást érdekesen jellemzi R u d o l f P o k o r n y : „Z potulek po Slovnsku” (1885) c. munkájában: „Rábcsa egy község, mely két órányi kiterjedésű és nemcsak az országút mentén van szétszórva, hanem a környező hegyeken is. Az országút mentén három részre oszlik, melyek Alsó-, Közép- és Felsőrábcsának nevezetnek. Az alsófaluban majdnem tisztán tótul beszélnek, a középsőben a tót beszédhez már sok lengyelt kevernek, a felsőfaluban a nyelv már inkább lengyelnek látszik. Utunkon a középső részen találkoztunk egy öreg asszonnyal. Kérdésünkre, vajjon itt tótok,

az 1874-ben alapított „Towarzyslwo Talrzánskie” működése révén mindinkább erősödött, a lengyel társadalom nagyobb rétegeit mozgatta meg. A Tátra különösen a tótok költészetében, mondáiban játszik nagy szerepet, a tót nacionalista sovinizmus a Tátrát a tótok elvi lázhatatlan tulajdonának hirdeti és ha végiglapoz az ember egy tót versgyűjteményt, úgy minden második költeményben a Tátra-ra akad, mint allegorikus tárgyra, metaforára. A Tátra mindig a tót köllői ihlet festői háttere. Azonban a Tátra szépségei a lengyeleket is megbűvölték és a lengyel sajtóban és irodalomban egészen jogosultan hangoztatták és hangoztatják, hogy a Tatra nemcsak tót, de lengyel is és Lengyelországot a Tátra nélkül elképzelni nem lehet.³⁶⁾ Ennek az érdeklődésnek a következménye lett az, hogy a galíciai lengyelség mindinkább érdeklődni kezdett Magyarországon lakó testvérei iránti és minden bizonnyal fájlnak látania, hogy ezek bár lengyel nyelven beszélnek, tótoknak vallják magukat és a lengyel kultúrától elszakítva erősen totósodnak. Azok a szemrehányások, melyekkel a lengyel sajtó a tótokat illette, hogy tudni-

hogy lengyelek vannak, a következőket felelte: „Ha lemegyünk, hát akkor lengyelek vagyunk és ha feljövünk, akkor tótok vagyunk!” Középrábcában tehát maguk sem tudják, hogy kicsodák...” (255. I. II.)

³⁶⁾ E l j a s z – R a d z i k o w s k i S t. elv.: „Poglad na Tatr.” (Valér Hljasz: Przewodnik úo. Tatr. 259.) Cambel
i. m. 8. l.

illik a lengyelekre reá erőszakolják nyelvüvel és kultúrájukat, ebből veszik eredetüket, – bár erőszakról egyáltalán szó nem lehet, mert hiszen itt a lótosodásnak semmilyen ellenszenv, ellenakció nem állta és nem állja útját. A lengyelek nem törődtek saját testvéreikkel, kik teljesen a tót kultúrára reá voltak utalva és onnan szedték a kultúrát, amely éppen gyümölcseit minden nehézség nélkül nekik nyújtotta közvetlen közelből. A nép pedig nem igen gondolkozott, nem tépelődött azon, hogy miért is van az a nagy különbség beszédje és a tót nyelv között. Azonkívül magára hagyatva nem emelkedett a fejlődésnek azon fokára, hogy soraiból olyan férfú támadt volna, ki e kisszámú, de mégis különálló csoportot, nemzetiségi öntudatára ébresztette volna. Hiszen már meglehetősen nagy és régi irodalom van erről a kérdésről. Már vannak régi nyomok, melyek a tót és lengyel faji megoszlásra mutatnak a Felvidéken és igazolják azt, hogy az említett megyék északi részein nem tótok, hanem lengyelek laknak, – de éppen az, hogy az ilyen lények már régen elhangzottak, hogy tudományos művekben vitatkoztak telette és hogy a magyarországi lengyelség továbbra is lótnak vallotta magát, hogy ez ellen meg nem mozdult, bizonyítja rendkívüli elmaradottságát, szegénységét és nemzetiségi öntudatlanságát.

*Safarik Pál*³⁷⁾ az Árva, Szepes, Sáros és Zemplén

³⁷⁾ Gesichte der slavischen Sprache und literatur 1906.
388. 1.

ben divatos lengyeltől nyelvjárásról beszél csak, melynek keletkezését a lengyel szomszédságnak, valamint a I íá rom évszázadig tarló szepesi lengyel uralomnak tulajdonítja, holott a lengyelség akkor ezekben az északi megyékben sokkal tisztább volt. Safarik ezen véleményének lehet tulajdoni tani azt, hogy *Csaplovics* ezeket a tiszta lengyeleket, statisztikájában féllengyeleknek (Halbpolen) nevezte,³⁸⁾ holott *Korabinaki* munkájában³⁹⁾ éppen az árvái falvakat számítja lengyeleknek. De *Bél Mátyás* munkáiban is nyomára akadunk annak, hogy Felsőmagyarországon lengyelek is laktak. Földrajzában⁴⁰⁾ a lengyeleket Árvában említi, Szepesben és Sárosban nem. *Szászkij* könyveit-

³⁸⁾ *Csaplovics*: Gemälde von Ungern. 1829. Pesth.-Polilen nur in Zipsen um Lyubló lierum, Halbpohlen in 24 Ortschaften des Arvacr Comit. (205. 1.) *Safarik* egyik-másik munkájában (Slowensky Národopis. VV. Praze 1842.) az árvái lengyelekről ezeket írja: „némelyek szerint vannak itt ellengyelesedett tótok” (72. 1.). Ez azonban téves állítás, mert ezek lengyelek, gorálok voltak akkor is.

³⁹⁾ *J o h a n n M a t h i a s K o r a b i n s k y*: Geografisch Mistorisches und Prodtikten Lexikon von Ungarn. Pressburg 1786. – így például „Rabschitza ein polnisches Dorf” (59. !), Polhora (546. 1.), Jablonka hat polnische Einwohner” stb.

⁴⁰⁾ *M a t h i a s B e l*: Compendium Hungáriáé Geographicum. Posonii 1753. – Comitatus Árva: „Incolae Slavi sunt. robustum, laboriosumque hominuni genus; qui tamen militium Polonici idiomatis adscivcrunt, avenaceo potissimum pane contenti”. (20. 1.)

ben⁴¹⁾ is Árva lakóinak egy részét lengyeleknek nevezi. A lengyelség elhelyezkedéséi pontosabban rajzolja meg a cseh *Sembera*,⁴²⁾ ki azonban, Szepes és Sárosban nem talált lengyeleket, csupán a lengyel nyelvhez való közeli hasonlóságot. A magyarországi lengyel kérdésszerű irodalmát behatóan ismerteti különben a lengyel M. *Gumplovicz* egy értekezése és *Czambel Samunak*. már idézett könyvének a magyarországi lengyelekiőr szülő fejezete.⁴³⁾ Czambel az eddig említett forrásokon kívül a következőket is sorolja fel: *Kucharski A.* egyik tanulmányában⁴⁴⁾ a szepesi lengyelekről írja, hogy

41) J o a n n i s T ó n i k a S z á s z k y: Introductio in orbis hodierni geographiam 1748. – Árva: „Incolunt regniculam Slavi, Bohoermi et Poloni”. (441. 1.)

„) A I. V. S e m b e r a: Zakladové Dialektologie Ceskoslovenské. V Vidni 1864.: „Lengyelül beszélnek, mint fentebb említettem északi Trencsében Csáca környékén és északi Árvában Námesztó felett.” Trencsében 14, Árvában 24 lengyel községet sorol fel. (79. 1.) A szepesi és sárosi tót nyelvről pedig mondja: „Ezen két megyében nagyon közel áll a lengyel nyelvhez ...” (70. .j.)

42) M. G u m p l o v i c z: „Polacy na Wegrzech”. („Lud.” VI.) – Szerinte a magyarországi lengyelekről írtak még: N i d e r m a n n: Die ungarischen Ruthenen, L n d w i g Z e j s z n e r: Orava, -Spiz, -Spiz Slowacki. – F é n y e s: Statistik des Königreiches Ungarn 1843. – Említ még két hírlapi cikket is, melyek a Gazetta Lwowska-ban jelentek meg, (IS51. 41. sz. és 1852. 3. sz.) a magyarországi lengyelek szomorú helyzetéről. (L. Cambel 65. 1.)

44) „Relacyi z nankowej podrózy po Slovacyi 1821 roku (Bud. 11.)

„Szepes egész északi felét lengyelek lakják, akiknél, mint azt némelyek állítják, a nagy nyelvismeret, nagyobb intelligenciát von maga után, csakugyan ezt lalállam. Egymás között odahaza lengyelül beszélnek, cseh könyvekből imádkoznak és tót prédikációt hallgatnak. Lakodalomra a meghívás szintén tótul történik. Meg akartam győződni, vájjon értik-e a cseh egyházi könyveket, melyeket használnak és bebizonyították nekem, hogy nem papagályok.” *Eljász-Radzickowski dr.* a szepesi lengyelekről kimutatta,¹⁵⁾ hogy téves az a róluk táplált felfogás, mely szerint Magyarországon való letelepedésüket a szepesi lengyel uralomnak lehet köszönni. Azt állította, hogy a szepesi lengyel birtokon lengyel tömeget alig lehet találni, annál több és német telepéseket. A szepesi lengyelek jóval előbb telepedtek le a Magurán, mely azonban a lengyel birtokhoz nem tartozott és amelyen a legtisztább lengyel nép lakik. Ezek valószínűleg nagyon régen telepedhettek ott le, mely rész a lengyel uralom határán soha nem feküdt és ha Lengyelországhoz tartozott is, ez legfeljebb a lengyel királyság keletkezésekor lehetett. *Kuntz Dávid*⁴⁶⁾ a Szepességről írt munkájában az északi rész nyelvét, a tót és lengyel nyelv keverékének mondja, amit természetesen nyelvészeti felületességnek lehet tulajdonítani. A lengyel kérdéssel, a tótok részéről különösen *Czambel Samu dr.* és *Misik Jutván* fog-

⁴⁵⁾ „Z folklorystyki slowackiej”. („Lud.” V.)

⁴⁶⁾ „Die Zipser Gespanschaft”. Wien 1840.

lalkozott és még a csehek részéről, a tót nyelvterületet átkutatván, *Pastrnek* és *Niederle*.

Niederlenek a magyarországi lótokról írt munkájában⁴⁷⁾ szintén találunk utalásokat a magyarországi lengyel telepekre és az ezekről szóló irodalomra vonatkozólag.⁴⁸⁾ Azonban Niederle néprajzi térképi nem megbízható, mert a tótságnak kedvezően, például a szepesi térkép megrajzolásánál a lengyel fajúakra nem volt tekintettel, hasonlóképen Sáros térképénél sem. Térképmagyarozatánál nem beszél lengyelekről, csupán tótokról, kik eltótosodott lengyelséggel beszélnek és a statisztikai adatok bemutatásánál hivatkozik ugyan Sembera adataira, néhol Gumploviczra is, de ezekkel szembeállítja a magyar hivatalos statisztika eredményeit, melyek a lengyeleket tótoknak számították és inkább ezt fogadta el.

A lengyelség legtisztábban Szepesben őrizte meg

⁴⁷⁾ Dr. Labor Niederle: Uhersti Slováci. Praha 19U6.

⁴⁸⁾ Megemlíti a következő munkákat: Parczewski A.: „O zbadaniu granic i liezby ludności polskiej”. (1900). – Max Gumpłowicz: Polacy na Węgrzech”. („Lud.” V., VII., VIII.) – W. Unger: „Polacy na Węgrzech”. (Przegl. emigi. Lwow 1893.) – J. Poliwicka: Polstina v stolici Oravské”. (Lisry íilol. 1885.) – R. Z a v i l i n s k i : „Przyczynck do et monografii górali polskich na Węgrzech.” (Zbiór wiadoin, 1898. és Materyaly antr. 1896.) – M a r m u l a J.: Árvamegye lengyelajkú lakosainak néprajzi leírása.” (Btographia XI.) H U l a s z y n : „Na Babio góre”. (Przegl. Pol. 1901.)

nemzetiségét és számra nézve ott is gyarapodik a legjobban. Nem érintkezik a tót területtel, mert a német telepek alakulásuk óta éket képeznek a két szláv faj között. A szepesi németiség ezen elhelyezkedése is egyik oka annak, hogy a szláv elemnek évről-évre utat csinál és területeket enged át. Eddig a németek tótosodásáról számoltak be mindig a statisztikai kimutatásaink, azonban ez a tótosodás csak az egyik oldalon történik, mert a másik oldalon nem tótok, hanem lengyelek laknak.⁴⁰⁾ Régebbi statisztikai könyveinkben vannak a lengyelekre vonatkozó hiányos adataink, az újabb könyvek azonban alig találják a Felvidéken lengyeleket, úgy hogy a szepesi német elem pusztulásáról írott munkákban csak a tótosodásról vannak adataink, melyek természetesen hamisak, tekintve azt, hogy a németek, lengyelek és rutének, tótok közötti faji határokat lelkiismeretes pontossággal eddig meg-nem vonták. Mindenesetre, ha a szepesi lengyel terület olyan közvetlenül érintkeznék a tótsággal, mint az árvái lengyelség, úgy a tótosodás ott is oly erőteljesen előhaladna és a Magura egy részét bizonyára ma teljesen

⁴⁹⁾ Egy régi statisztikai munkában olvassuk ezt a helyes véleményt: „In die Dörfer, welche sonaeh ihre Stützpunkte eutbehrten, in die Vorstade und selbst in die Stade des westlichen Berglandes rücken allmählig Slovaken ein; Ruthenen, in der Zips auch Polen trugen zur Slavisirung eines brossén Theiles der deutschen Ansiedlungen bei.” D. Adolf Fickler. Die Völkerstamme der Öst-Ung. Monarchie. 1869. Wien.

eltótosodott lengyelek luknak, A szepesi németiségi pusztítja a tót, lengyel, rutén szomszédság. Azonban eddig leginkább a tótság, mely ellen a szepesi németiség évszázadokon keresztül védekezett. A német és tót elem küzdelméről érdekes adatokat említ *Schwartner* és *Csaplovics*.⁵⁰⁾ Ezek szerint a tót elem csak szolgai minőségben került a német városba, majd letelepedve előbb az elővárosban (kültcákban), majd a városban lassankint többségre jutott. Ezt a processzust láthatni ma megisméltódni a Szepességben, csak hogy most nem tótok, de lengyelek alkotják azt az elemet, mely szolgai minőségben elszegődik az idegen nyelvű területekre és a városok kültcáiban telepedik le egyelőre, esakliogy ez a lengyel ma még lótnak vallja magát, nemzetiségi öntudatlansága következtében.

Hogy mióta szorítja vissza és töri szét a német elemet a tótság és hogy ebben milyen és mekkora része van a lengyelségnek, az még kél nem tisztázott kérdés. A Szepesség öt néprétegből alakult. Lengyelek, nénielek, tótok, rutének és magyarok, az utóbbiakat azonban elnyelte az idők árja. A lengyelek Szepesben egy teljesen kompakt, egységes területet alkuinak, mely nyelvterület a Dunajec völgyén, a Magurán. Magura alján a Tátra mögött, a Poprád völgyének egy részén terül el. Határai délen a Javorina, Zár, Eándok, Kiig, Kalács mögötti vonal, keleten pedig a Pilhó

⁵⁰⁾ Schwartner: Statistik (1809) 92. 1. és Csaplovics: Gemälde von Ungarn.

Gránásztó, Lublówáralja, Ólubló alkotta határ. Ezen szögbe északról benyomul egy öt községből álló orosz lelép, azonkívül van még a Magurán egy orosz sziget, egyetlenegy község. Viszont a tótosodó német területen van két lengyel nyelvsziget, mely három községet foglal magában.

A népszámlálási statisztika szerint⁵¹⁾ a Szepességben lengyel nyelvterület nincsen, holott ott, a fentebb megjelölt határok között, 47 községből álló egységes lengyel nyelvterület él. Ezen negyvenhét községből esik a késmárki járásba 8, az ólublóói járásba 10, a szepes-ófaluiuba pedig 29. Területi kiterjedésük 116.946 kat. hold. Lakosságuk száma 27,205, a népszámlálás ezen számból 23.811-et irt be lótnak, pedig a lakosság és tiszta lengyel, nyelvre, szokásra, viseletre nézve. A statisztika az egyéb rovatba sorozta azokat, kik lengyeleknek vallották magukat, ezek azonban külföldiek, bevándorolt lengyelek. Az egyéb nemzetiségbeliek száma a Szepességben 5629, mely számnak felét lengyelek alkotják, a többiek csehek, morvák, olaszok. Tehát ha e szám leiét a tótoknak beirt lengyelekhez csatoljuk, úgy arra az eredményre jutunk, hogy a Szepességben több mint huszonhatezer lengyel nemzetiségű ember él.

Ezen lengyel terület azért őrizte meg lengyel jellegét, mert a tótságtól, mint említettem, a német ék elválasztotta. Ez az ék azonban kezd bomladoxni és idővel a lengyel-tót elem érintkezési területe lesz, úgy

⁵¹⁾ Magyar Statisztikai közlemények. 42. kötet.

hogy a tótosodás a Magura felé fog nyomulni, amiként előtötte egészen a sárosi Tapolyig e területeinek a honfoglalás előtti szláv lakóit, kik Czambel szeri ni lengyelek voltak, mely állítását e terület tót nyelvének lengyeles jellegével igyekszik igazolni⁵²⁾ mert Szepes és Sáros egy részét a magyarok állítólag a lengyelektől vették el. Szerinte erre a lengyel alaprétgre került reá a tót elem és a lengyelség lassankint eltótosodott, csupán az északi batár mentén tartotta meg nyelvét és szokásait. Éppen ezért az északkeleti tót nyelv kétféle: tulajdonképeni és kevert tót nyelv. Az utóbbi azokon a területeken divatozik, hol az alaprétg nyelvi sajátosságai a tót nyelvbe furakodtak. így van vidék, hol lengyel, tót és rutén sajátosságokat fedezhetünk fel a konverzálsai nyelvben. Szepesmegye délnyugati szögletének községei eredetileg szintén lengyelek voltak, melyek eltótosodván, a lengyel nyelv számos sajátosságát erősen megőrizték. Ez a lengyel terü l el határozott összefüggésben állt az északi területtel, sőt átnyúlt Liptóme gyébe is, mert a legtisztább lengyel-tót keverék a szepesi Alsó- és Felsősunnyavá-ban hallható, valamint a liptói Teplicskán, mely ennek az eredeti lengyel telepnek a végnyúlványa.

Ezzel ellentétes az az állítás, melyet Balogh Pál terjedelmes könyvében⁵³⁾ is olvashatunk és amely sze-

⁵²⁾ Slovenska rec. 29. I.

⁵³⁾ B a l o g h Pál: A népfajok Magyarországon 1902. 21. l.

rint a honfoglaláskori ó-szlóven rétegre észak-szlóvak népfaja telepedett rá és a képződményt időközben nyugaton cseh, keleten orosz és lengyel mázzal vonta be a szomszéd szláv rétegekkel való érintkezés. Az említett területeken az alapréteg lengyel volt és a máz volt tót, csak hogy ez sok helyen évszázadokon át oly erős réteggé vastagodott, hogy az alapréteget alig ismerhetni föl. Természetesen azt a felfogást, hogy Szepes és Sáros eredeti lakói tótok és nem lengyelek voltak, mindenféle érvekkel igyekeznek támogatni a tót és cseh nyelvtudósok, kik azt állítják, hogy az őslakó tótok lengyelesedtek el a 360 éves szepesi lengyel uralom alatt különösen, amely érv elesik, ha a zálogban volt 13 német szepesi város mai német jellegét látjuk. A lengyel uralom csak egy szűk német területeire terjedt és nem volt semmilyen vonatkozása a tótsággal. A tót nyelvnek a lengyel nyelvre való hatásával lengyel tudósok is foglalkoztak és annak az okát, hogy a tót elnyomta a lengyelt, abban találhatjuk, hogy nyugatról haladva keletre nagyobb kulturértéke volt, Felső-magyarországon a tót volt az érintkezési nyelv. Mindezt a lengyelek és rutének tótoknak vallották magukat, liolott nem voltak azok és a tótosodás úgy a lengyeleket, mint a ruténokat alaposan apasztotta. A nagyobb lengyel területek így zsugorodtak össze. Ez történt nemcsak Szepes-Sárosban, hanem Árvában és Trencsénben is, hol szintén nagyobb lengyel területek voltak azelőtt mint most.

Liptómegyében is voltak lengyel nyelvszigetek a

Szuchi-völgyben, a Revuca-völgyben és a Feketevág völgyben. Ezek közül csakis a Szuchi-völgyben levő négy község óvta meg lengyel jellegét úgy a beszédben, mint a viseletben. E négy község kiterjedése 7778 kai. hold, lakosságának száma 2630, kik közül magyar 17, Aiémet 15, a többi a statisztika szerint tót, a valóságban pedig lengyel. A Revuea-völgyben levő négy lengyel telep majdnem teljesen eltótosodott és korántsem érezhetni nyelvén a lengyelség sajátságait mint a teplicskai lengyel szigeten, mely a Feketevág völgyében fekszik és szintén eltótosodott.

A magyarországi lengyel kérdés újabban Árva-megyéből indult ki. A tótosítás ellenhatása már az 1910-iki népszámláláskor mutatkozott, mert 11 községben a lakosság lengyel nemzetiségűnek jelentkezett. A tisztenai járás ezen lengyel falvai 07.545 kat. hold kiterjedésnek és 10.1.43 lakója közül 15.500 lengyel. Azonban az árvái lengyel terület jóval nagyobb és a námesztói járásnak is számos községét foglalja magában. Námeszlőlől északra Árvamegye lakossága lengyel. A Polhoránka-völgy, a Babia-Gora alja, az Oia-vica-völgy, a Fekete- és Fehér-Árva völgye alkotja az árvái lengyel területet, *sembera* 24 lengyel falut soroll fel már említett munkájában, *Polivka J.* pedig 20 lengyel községet számolt össze 1885-ben.⁵⁴⁾ Az árvái tiszta lengyel terület 23 községből áll, melyeknek együt-

⁵⁴⁾ Polivka J.: Polstina v. stolici Oravské. Hist. Pol. 1885. 463.) – Niedcrle i. m. 49. l.

tes kiterjedése 123.467 kat. hold 29.332 lakossal, kik közül 28.542 lengyel nemzetiségű. Ezekhez adva a megye egész területén lakó egyéb lengyelek számát, úgy Árvában 29.011 lengyelt találunk. Ez azonban minimális számítás, mert az egységes északi lengyel terület alatt elvonuló vonalban tekintélyes minoritások találhatók, melyek szintén nemzetiségi öntudatlanságuk következtében nem vallották magukat lengyeleknek, úgy hogy Árvában a lengyelek száma magasabb a harmincezernél. Az árvái lengyelek e megye népességének alaprétegét alkotják, épp úgy, mint Szepesben. A tótság teljesen északra szorította őket és ez mint második réteg különösen az érintkezési területeken ismerhető lel. Az árvái lengyelség inkább tótosodik, mint a szepesi és hogy eddig tudta jellegét megőrizni, annak tulajdonítható, hogy Árva északi része közlekedésileg sokáig el volt és most is el van szigetelve.

Trencsénmegyében a lengyelség a Beszkidek alját foglalja el és telepei lenyúltak a Kisuca völgyén a zsolnai járásba is. Sembera 14 lengyel községet talált Trencsénben 1864-ben. Itt a tótosodás valóban rohamosan történik és most ebből a 14 községből csupán kilencet lehet lengyelnek nevezni, bár ezekben is erősen érezhető a tótosodás. Ezeknek kiterjedésük 46.372 kat. hold 21.615 lakossal, kik közül tót 21.223. E számnak túlnyomó többsége azonban lengyel. *M. Gumplovicz* Trencsénben 25.000 lengyelt számít, amely szám a tótosodás! rohamosságát tekintve annak idején megfelelt. Az írás-olvasás ismeretének terjedésével a két

szláv nemzetiség közötti áthasonulás mindenesetre gyorsabb mint régen. Az iskolákban tót nyelvtant, tót helyesírást tanul a nép. Az iskolákban azt tanították, hogy a nép nyelve a tót nyelvnek egy kis variációja. egy kis területi tájbeszédje, a deformálódott tót nyelv, holott a nép lengyelül beszélt. A tót nyelv volt a helyes tót beszéd, a lengyel pedig a helytelen és ilyen okból is lassankint területet veszített a lengyelség Tren-
csébenben.

A magyarországi lengyelségnek egy része Zem-
plénben és Sárosban lakik. Ezen két megyében leg-
inkább érezhető a lengyel bevándorlás. Zemplénben 5
község lengyel 7439 kat.- hold kiterjedéssel 2245 lakos-
sal. A hivatalos statisztika ezek között 1041 tótot és
1043 lengyelt talált, azonban ezek a lengyelek nagy-
részt bevándoroltak, mert ez 5 községben a külföldi
honosok száma 1142. De nemcsak a bevándoroltak szá-
mítandók itt lengyeleknek, hanem a tótok is, mert
Czambel kutatásai alapján ezek lengyelül beszélnek.
A lengyel bevándorlást legjobban igazolja a következő
két adat: Zemplén 35 községében a statisztika szerint
lengyel 3779 és külföldi honos 4940. Ugyanezt találhat-
juk Sárosban is, hol az északi falvakat kezdték meg-
szállni. E megye 25 községében van 1734 lengyel és
1890 külföldi honos. Sárosban is vannak ezenkívül
községek, melyeket a hivatalos statisztika tótnak irt he-
holott tiszta lengyelek. Itt is sok helyen a lengyel alap-
rétegre hol tót, hol rutén réteg rakódott, sőt némely
helyen, mint például az Ondava sárosi déli szakasza

mentén mindkettő. A lengyelek adatai szerint Sárosban 6241 lengyel nemzetiségű él,⁵⁵⁾ amely szám azonban túlzott, amilyen túlzottak egyéb adataik is. *Kolodziejczyk Ede* szerint Felsőmagyarországon 125.000 lengyel él, amely szám azért magas, mert benne már teljesen eltótosodott községek is foglaltatnak. Egy kis lengyel nyelvsziget van még Gömörben is és elszórva találni lengyeleket az egész országban.

Ez a magyarországi lengyel-kérdés rövid foglalhatja. A kérdéssel csak a háború előtti években foglalkoztak legutóbb behatóbban úgy a csehek, lengyelek, tótok és magyarok.⁵⁶⁾ A lengyelek⁵⁷⁾ részéről a kérdésnek politikai jelentőségét csaknem felismerték és már akkor egy éles cseh-lengyel ellentét fejlődött ki ebben a kérdésben és érdekes, hogy úgy a cseh, mint a lengyel aspirációknak éle a magyar állam ellen irányult.

A tótság a lengyel mozgalmat nem szívesen látta és nem szerette a tót sajtó hallani, hogy a lengyel községekben a lengyel nyelvet kell a tót nyelv helyébe állítani. Az említett területek földrajzilag a magyar mendencéhez tartoznak és ezért nem tartozhatnak más-hová, mint a tót területhez, azonban lengyel jellegük megtartásához joguk van.. A cseheknek a lengyel

⁵⁵⁾ Kolodziejczyk: „Ludność uolska na Gómych Wengrzach.” Krakov 1910.

⁵⁶⁾ Steier L., Divéky A., Fabinyi L.

⁵⁷⁾ Zawilinsky Komán., Magiéra János dr., Kolodziejczyk

aspirációkkal nehéz küzdelmük lesz, és a kél versengő tél semmilyen jogi alapon nem tudja követelését támogatni. Az erősebb joga dominál ugyan ina, de ŐK nem képviseli mindig az igazságot, így ebben az cselben sem, ma sem. Az igazság a magyarországi terület egysége és megbonthatatlansága oldalán áll. A lengyelek által követelt magyarországi területekre sem a cseheknek, sem a lengyeleknek jogos igényük nem lehet. A lói terület, mely akár teljes nemzeti autonómiában, akár önálló köztársaságban szerveződnek és amely szervezvel a magyarországi területi egységen belül keresné boldogulását, az egyedüli jogos tulajdonosa a lengyel sávnak, melyet a hegyláncok vonala elválaszt Lengyelországtól.